1870. Een en Twintigste Jaargang. Nº. 34.

DE HERAUT.

EENE NEDERLANDSCHE STEM

VOOR

ISRAELS KONING, HET HOOFD DER GEMEENTE.

האמנתי כי אדב
Ps. CXVI: 10.

Vrijdag, 26 Augustus.

Het geloof is uit het gehoor.
Rom. X: 1.

De uitgave van dit Blad, Redacteur Dr. C. SCHWARTZ, London 5 Strathmore Gardens, Kensington, W. geschiedt des Vrijdags. Bijdragen, Brieven, enz., gelieve men franco te adresseren aan de Uitgevers H. DE HOOGH & Cº.

Abonnementsprijs per kwartaal *f* **1,50**, franco per post *f* **1,65**. — De Prijs der Advertentiën is van 1—5 regels *f* 1,— elke regel meer 15 Centen. — Groote letters worden naar de plaatsruimte berekend.

Door het ontvangen van het hierachter voorkomend treurig telegram, hebben wij gemeend dit nummer een dag later te moeten verzenden, ten einde de familie en de vele vrienden van Dr. Schwartz in de gelegenheid te stellen, eerst langs anderen weg met deze tijding bekend te worden. *De Uitgevers.*

De brandende braambosch.

> En het geschiedde na vele dezer dagen, als de koning van Egypte gestorven was, dat de kinderen Israëls zuchtten en schreeuwden over de dienst; en hun gekrijt over hunne dienst kwam op tot God. En Mozes hoedde de kudde van Jethro, zijnen schoonvader, den priester in Midian, enz. Exod. 2: 23; 3: 1—3.

Naast Abraham, den vader der geloovigen, die zelf gezegend en tot een zegen gesteld werd, staat Mozes, de vertegenwoordiger der wet en de middelaar tusschen Jehovah en Zijn volk. Wonderbaar zijn de leidingen Gods met dezen Zijnen dienstknecht, aan wien de Heilige Geest het getuigenis heeft gegeven, dat hij de zachtmoedigste was onder de kinderen der menschen, en God met hem gesproken heeft als een vriend met zijnen vriend. Zoodra hij geboren was, betoonden zijne ouders hun geloof, toen zij hem gedurende drie maanden verborgen, en hem daarna, toen geheimhouding onmogelijk werd, toebetrouwden aan een zwak biezen kistje, vreezende noch den toorn des konings, noch de golven der rivier. God stelde hunne verwachting niet te leur, maar bereidde integendeel het kind een redder in het huis van den verdrukker van Israël, en in de dochter zelve van den koning van Egypte.

Bij een zwaren strijd werd Mozes door het geloof in staat gesteld de genietingen der zonde en de schatten van Egypte los te laten, en zich te vereenigen met de onderdrukte slaven op het oogenblik, dat de weg voor hem scheen open te staan tot het beklimmen van den in die dagen magtigsten koningszetel. In het geloof nam hij den smaad van Christus op zich.

Het geloof der moedige ouders en het edel besluit van Mozes, om zich in geenen deele van zijn volk en hunne verwachting te scheiden, zijn allezins geschikt om onze deelneming op te wekken, zoo niet onze bewondering gaande te maken. Mozes wilde door eene bijzondere daad toonen, dat hij zich bij de Hebreën had gevoegd. In zijne eigene kracht en zonder te wachten op een bevel van God, onder den indruk van het oogenblik, medegesleept door zijn gevoel meer dan bestierd door de onderwijzingen des Geestes, deed hij veelmeer hetgeen hij wenschte, dan hetgeen de Heer hem had geboden. Van daar dan ook, dat hij genoodzaakt werd uit Egypte te vlugten, en zich gedurende vele jaren te verbergen; terwijl het volk, dat hij zoo gaarne wilde dienen, verdrukt bleef in Egypte, en hij schijnbaar voor goed de gelegenheid verloor, om deze natie uit de hand van Egypte te verlossen. Voorzeker wij staan op heiligen grond. Majesteit en barmhartigheid kenmerken Gods wegen, en de groote strijd, die in- en uitwendig gestreden wordt, de worsteling en de overwinning des geloofs, de noodzakelijkheid van eene volkomen overgave aan den Heer, en onbepaalde gehoorzaamheid aan Zijne geboden, worden ons op aandoenlijke en treffende wijze door de pen van den Heiligen Geest beschreven. En toch waarom zouden wij het verzwijgen of verbergen: wat wij tot nu toe gezien en gehoord hebben is als niets vergeleken bij hetgeen nu vóór ons komen zal. Weldra zullen wij de stem Gods hooren, en de openbaring Zijner heerlijkheid als het ware met eigene oogen aanschouwen, terwijl Hij zelf ons vermaant, dit groot gezigt met eerbied en ootmoed te naderen. Wij zijn getuigen van de eerste regtstreeksche openbaring van Jehovah aan den grootsten der profeten, en aanschouwen als in een spiegel wie God is, wat Hij is voor Zijn volk, en wat Hij van hen verwacht. Met andere woorden: wij hooren den *kreet des noods;* wij zien *den brandenden braambosch;* wij naderen met eerbied *het grootsch gezigt.*

De jaren van het leven van Mozes zijn in drie maal veertig jaren verdeeld. De eerste veertig jaren bragt hij door als een vorst, of althans als den aangenomen zoon van Farao's dochter aan het koninklijk hof. De tweede veertig leefde hij als herder in de woestijn van Midian. De derde veertig stond hij als overste leidsman, zoo niet als koning aan het hoofd van het verloste Israël. Hij werd geboren om de verlosser van Israël te zijn, en om het door hen van de Egyptenaren geleden onregt op hunne verdrukkers te wreken. Nogtans weten wij weinig van dezen, door God tot zulke groote dingen geroepen man, tot het tachtigste jaar van zijn leven. Wij worden veelal gewezen op het *spreken* der Schrift, laat mij u nu eens wijzen op het *zwijgen* der Schrift. Niet een enkel woord wordt door Mozes zelven gezegd, om de aandacht te vestigen op de door hem gebragte groote opofferingen; niet eene enkele opmerking wordt er gemaakt, om zijn onbedachtzaam gedrag in het verslaan van den Egyptenaar te verontschuldigen, en nog minder te verdedigen. Niet de mensch Mozes, maar de God van Mozes moet in alle dingen verheerlijkt worden. Maar juist dit is kenmerkend voor al de heiligen Gods, dat zij zich zelven verloochenen, en God alleen de eer geven, of zoo als een hunner het later heeft uitgedrukt: Hij moet wassen en ik moet minder worden. Wat de Dooper in de tegenwoordigheid van het vleesch geworden Woord heeft beleden, kenschetst al de getuigenissen van het geschreven woord: Niet aan den mensch, maar Gode al de eer.

Wat kan men van deze jaren van wreede verdrukking zeggen, dan dat ofschoon de eene koning stierf en een ander koning hem opvolgde, de toestand van het verdrukte volk onveranderd bleef. Wat ook immer veranderde, hun lijden bleef hetzelfde, zoo het niet in den loop der eeuwen zwaarder werd. Wel mogt er groote duisternis over Abraham komen, toen God hem in een ontzaggelijk visioen aanzeide, dat zijn geslacht gedurende verscheidene eeuwen vreemdeling zijn zou in een land, dat niet het zijne was, en aan eene wreede mishandeling blootstaan; ofschoon deze ontzettende verklaring grootendeels verzacht werd door het feit, dat het door Hem voorzegd werd, die met Abraham een bijzonder verbond gesloten en hem beloofd had dat zijn zaad zoo talrijk zou zijn als de sterren aan den hemel, ja dat zij op Gods tijd uit het huis der dienstbaarheid zouden vertrekken, rijkelijk beladen met de schatten hunner verdrukkers. Wat Stefanus zegt van Mozes: dat hij onderwezen was in al de wijsheid der Egyptenaren (Hand. 7: 22) is in een zekeren zin waar van de gansche natie, die niet alleen goud en zilver van de Egyptenaren ontving, maar tevens van hen leerde deze stoffen alzoo te gebruiken, dat zij een tabernakel ter eere van dien God konden bouwen, dien Farao voorgaf te verachten. Deze jaren waren ongetwijfeld tijden van groote verdrukking; maar ook toen heerschte God in het midden Zijner vijanden. Laat ons deze gedachte gedurig in den geloove bepeinzen, dat God niet alleen over Zijne vrienden, maar ook over Zijne vijanden heerscht; want zij beschaamt hen, en bemoedigt grootelijks elk kind van God, en bevestigt ons in de overtuiging, dat indien God vóór ons is, niemand tegen ons zijn kan, ja dat *alle* dingen ten goede moeten medewerken, dengenen die God liefhebben. Want toen Israël bijna verpletterd was door den zwaren last, die op het volk drukte, leerde het tot God roepen, en hun roepen ging op tot Hem, die Zijn oor neigt tot de stem onzer smeeking. Ja het was de ure der duisternis, en al wat uit den mensch was, werd het volk ontnomen. Er bleef hun niets anders over dan naar boven te zien, en daar zelfs schenen zij niets te zien dan donkere wolken, die het aangezigt Gods voor hen verbergden. Deze jaren van verdrukking hadden niet alleen hunne ligchamelijke kracht verbroken, maar zonder twijfel ook hen zedelijk verlaagd totdat zij eindelijk, den verloren zoon gelijk, tot zich zelven kwamen en gedachten aan hun Vader in den hemel; en toen zij niet zingen konden van de goedertierenheden Gods, riepen zij uit de diepte van hun vermoeid en beladen hart, en in hunne verzuchtingen pleitten zij op de beloften Gods, en maakten melding van het verbond, dat God met Abraham en zijn geslacht had gemaakt.

Doch niet alleen zij, maar ook God gedacht aan dit verbond; en even als de vader van den verloren zoon uitzag naar zijn terugkeerend kind, en het in zijne liefdevolle armen opnam, alzoo luisterde God ook naar het roepen van de kinderen van Israël. Een aardsche koning acht het beneden zijne waardigheid te letten op de smeekingen zijner Israëlitische knechten. De God des hemels daarentegen luisterde naar hunne verzuchtingen, en zag op hen neder met onuitsprekelijke barmhartigheid. Wel is waar was er weinig in deze mannen overgebleven van het geloof van hunnen vader Abraham; zij muntten zeker niet uit in gehoorzaamheid als hun vader Isaäk, noch worstelden zij met God zoo als hun vader Jakob; noch kenden zij de vreeze des Heeren, zoo als Jozef. Zij waren ook de geringste van Gods weldaden onwaardig, niet waardig dat God naar hen luisterde, Maar God is barmhartig en goedertieren, en Hij handelt niet met de kinderen der menschen naar hunne zonden en vergeldt hun niet naar hunne ongeregtigheden. Indien dit nu waar was in die dagen, hoeveel te meer zal het blijken waar te zijn in dezen laatsten tijd nu wij de barmhartigheid Gods in Jezus Christus hebben aanschouwd en in Hem alle beloften Gods ja en amen zijn geworden.

Toen de nood van Israël het hoogste toppunt had bereikt, was God gereed tusschen beide te komen, en de belofte aan Abraham gedaan, te vervullen. Deze ter nedergeworpen knechten worden door God beschouwd en behandeld als de nakomelingen van Abraham, Zijnen vriend; en voorzeker, wij zouden zeer ellendig zijn, indien, wanneer wij zelven lijden, of anderen zien lijden, die wij zoo gaarne zouden willen helpen, zonder het te kunnen doen, — ons het middel werd ontnomen, om ten hunnen behoeve tot Hem te roepen, wiens troon wel is waar in den hemel is, doch die nabij is een iegelijk, die in waarheid tot Hem roept, en gedachtig is het verbond, dat Hij in Zijnen Zoon met Zijn volk heeft gemaakt. Bergen kunnen wijken, doch de belofte Gods wankelt nooit. De last drukt zwaarder op uwe schouders, opdat gij des te dringender tot God zoudt roepen. Doch God verlaat niet en vergeet niet wat Hij heeft toegezegd. Elke traan, die gestort is met tot het gebed gevouwen handen, is om zoo te spreken in Gods flesch vergaderd, opdat Hij er aan gedenke en dien op Zijnen tijd afwissche. De ellendigen en nooddruftigen, zegt de Heer, zoeken water, maar er *is* geen, hunne tong versmacht van dorst. Ik de Heer zal hen verhooren. Ik de God Israëls zal hen niet verlaten. (Jes. 41: 17). Israëls ellende had haar toppunt bereikt, maar het volk had tevens geleerd te bidden, en God Zijne beloften te herinneren. En wat geschiedde nu met Mozes? Gedurende vele jaren was hij van zijn volk gescheiden, even als Jozef van zijne familie. God deed dit, om hunne liefde tot Hem te louteren en hun geduld te beproeven. Jezus zelf had dertig jaren gewacht in Nazareth, voordat Hij in het openbaar optrad; en voorwaar het is eene moeijelijke maar tevens nuttige les, te wachten. Laat ons niet vlugten voor den Heer, maar wachten op den Heer. Laat ons noch achterblijven, noch vooruitloopen. Den Heer te volgen, onmiddellijk te volgen, is onze roeping en onze veiligheid.

Op zekeren dag wandelde een herder te midden zijner schapen. Veertig jaren heeft hij in de eenzaamheid der woestijn doorgebragt, en zijne naaste betrekkingen zouden hem niet weder herkennen; want hij is niet

VOOR KINDEREN.

Maria Magburg.

Maria was pas even vijf jaar oud, toen zij reeds hare moeder in kleine huishoudelijke zaken begon te helpen; hare ouders waren niet rijk en zij was de oudste van drie kinderen, dus viel er vrij wat te doen. Zij kon zoo aardig op hare kleine zusjes passen, of voor moeder een en ander aandragen, dat zij beloofde een handig meisje te zullen worden. Op zekeren dag werd hare moeder ernstig ziek, en moest men zich zóó rustig mogelijk houden; de kleine Marie ging met de kinderen naar buiten, om de zieke hunne vermoeijende bewegingen te sparen. Alleraardigst had zij hen een paar uur lang bezig gehouden, toen zij regt verlangend werd eens naar hare moeder te gaan, en wat van haar te hooren; juist kwam hare grootmoeder buiten met een zeer bedrukt gelaat.

„Marie," zeide zij, „ik ben bang dat moeder niet beter wordt, zij is heel erg."

„Maar grootmoeder! wat moeten wij dan beginnen?"

„De Heer zal voor u zorgen, lieve! over al moeders kinderen, omdat zij Hem liefheeft."

„Maar waarom kan Hij voor moeder ook niet zorgen?" vraagde de kleine in tranen uitbarstende.

„O als moeder in den hemel komt, zorgt Hij voor haar ook goed."

„Als zij maar bij ons blijft, want wij kunnen moeder niet missen. Ik zal het den Heer eens vragen!"

Kort hierop *werd* de moeder beter, en herstelde weldra geheel; het kleine meisje was overgelukkig en haar gezigtje straalde van blijdschap.

„Ziet ge wel grootmoeder, dat God moeder niet heeft weggenomen, ik weet wel waarom!"

„Nu waarom dan, mijn kind?"

„Wel ik heb Hem gevraagd om moeder beter te maken, en nu heeft Hij het ook dadelijk gedaan."

Kinderen zijn niet ligt te jong om tot Jezus te gaan met hunne nooden; ook in dezen zegt Hij: „Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet."

De Heer weet wel wie.

Op zekeren avond kwam Willem W. vermoeid van zijn dagwerk te huis; zijne kinderen kwamen hem blijde te gemoet loopen en werden regt hartelijk door hem geliefkoosd. Langzamerhand verdween het jonge volkje; alleen de kleine Emma, die op haars vaders knie in slaap gevallen was, bleef over. Hij hield haar bij zich totdat het avondeten was afgeloopen en bragt haar toen naar haar bedje. Het kind werd wakker en keek verwonderd om zich heen. „Mijne kleine Emma vergeet immers niet den Heer te bidden, niet waar?" zeide hij.

„Neen," zei het kind en ging op haar knietjes liggen. „Lieve Heer, wil U mij al mijne zonden vergeven en spaar U . . . . de Heer weet wel wie . . . ." zei ze vertrouwend, en overmand van slaap, legde zij haar hoofdje neêr en sliep terstond.

Duur gekocht.

Twee heeren reden langs een breeden rijweg, toen zij beiden hunne paarden inhielden om eene prachtige buitenplaats te bewonderen. „O, zeide de één, wat is dat mooi, ik zag nooit sierlijker geheel, welk een gebouw, nu dat beloont zeker de kosten wel, want het ziet er buitengewoon heerlijk uit!"

„Neen," zeide zijn vriend, „o neen, het is te duur gekocht, veel te duur."

„Hoe dat?" vraagde de andere verwonderd.

„Wel, het heeft den eigenaar den vrede zijner ziel gekost. Hij diende den Heer vóór dezen, maar nadat hij deze rijke buitenplaats gekocht en verbouwd heeft, hebben de dingen dezer wereld zijne ziel zoozeer vervuld, dat hij den Heer heeft losgelaten en niet langer tot de Zijnen wil behooren. O tot welk een kostelijken prijs kocht hij deze weelde!"

De naam Jezus.

Eene moeder van een talrijk gezin lag op haar sterfbed. 't Baatte niet of de geneeskundigen alle middelen beproefden om de lijderes in het leven te behouden; 't baatte niet, of de echtgenoot zich in radeloosheid de handen wrong, en de kinderen bitterlijk weenden — het lijden nam toe, de krachten verminderden, en weldra zou er uit het nog onlangs zoo vrolijke gezin eene doode worden uitgedragen.

Tot hiertoe had de zieke gedurig met de haren gesproken, en hen voorbereid op het naderend afscheid; maar de twee laatste dagen scheen zij meestal bewusteloos te zijn, en sloeg zij slechts af en toe de oogen op. O, hoe pijnlijk was die toestand voor haar geliefden man; wat had hij niet gegeven om nog eenmaal, al ware 't slechts één enkel woord, van hare veege lippen te mogen opvangen, om nog eenmaal een woord van hope en geloof te hooren stamelen, eer die lippen zich voor goed zouden sluiten. Hij sprak haar toe met de liefste namen, hij smeekte haar, hem toch te herkennen en een enkel woord tot hem te spreken; maar te vergeefs. De kinderen verdrongen zich voor het ziekbed, en de kleine Emma legde hare handjes op moeders bleek gelaat, en stamelde: „Moeder, lieve moeder! kent gij uwe Emma dan ook niet meer?" — De zieke scheen van dit alles niets te bespeuren, en keek slechts af en toe de haren even aan.

Terwijl zij aldus om het ziekbed waren geschaard, en ademloos luisterden of er geen woord door de kranke tot hen zou worden gesproken, kwam een oud vriend des huizes bij hen, en vroeg om nog eens bij de lieve stervende te worden toegelaten. — Men deelde hem den toestand meê, en ook hij schaarde zich in den kring. Hij trad tot de zieke en riep haar bij haren naam, hij sprak tot haar en vroeg hoe het haar ging, maar die lippen bleven als te voren gesloten. Zij zag hem even aan en deed daarop de oogen weder digt. Nu wilden allen zich van het ziekbed verwijderen, toen de oude man, zich over de zieke heenbuigende, fluisterde: „*Jezus, Jezus.*" — En zie, daar openden zich de oogen, en daar klonk 't van die lippen, die voor goed schenen gesloten te zijn: „Hij is mijn troost — in leven — en — in sterven. Hij is mijn — Al!"

Uitgeput zeeg zij op het kussen neêr, en die lippen sloten zich om zich hier op aarde nooit meer te openen.

Zoo blijft *die naam*, ook op het oogenblik, dat wij geen oog en hart meer hebben voor iets van de aarde, ook voor de geliefdste panden niet, eene kracht bezitten en eene magt uitoefenen, die de veege lippen doet spreken en het stervende bewustzijn herleven doet.

Het gebed van den vloeker.

Dr. Kilpin ging eens op een laten avond voorbij eene herberg, toen juist eenige beschonken lieden dezelve verlieten. Een hunner vloekte vreeselijk . . . . maar onze vriend liet hem stil voorbij gaan en zweeg.

Den volgenden morgen wachtte hij den man eenige passen van zijn werk op, en zeide, toen deze naderde: »Goeden morgen vriend," ik heb hier op u gewacht, om eens even met u te spreken."

»Met mij?" zeide de man verwonderd, „gij vergist u zeker mijnheer, zoover ik weet heb ik u nooit van mijn leven gezien!"

»Wel, mijn vriend, ik was zoo verlangend om te weten of God u gisteren avond verhoord heeft, en gedaan heeft wat gij Hem gevraagd hebt; het was een verschrikkelijk gebed, dat ik u gisteren hoorde uitspreken."

»Wat praat gij toch, mijnheer? ik begrijp niet wat gij meent."

»Gij hebt God gevraagd u te verdoemen, met al de uwen . . . en gij hebt uwe kameraden naar de hel gewenscht! o man! als God u eens verhoord had, dan waart gij allen heden reeds verloren!" . . . .

»Noemt gij dat *bidden?*" zei de man stamelend.

»Nu kom ik heden tot u met eene boodschap van mijn Meester. Hij noodigt u uit, deze ontzettende bede terug te nemen, en als gij van nu af voortaan even vurig voor het behoud uwer ziel bidt als gij het tot hiertoe gedaan hebt voor de rampzaligheid van u zelven en uwe arme kinderen, dan zult gij zelf ondervinden dat God de gebeden hoort. De man luisterde . . . en bad . . . en bevond het aldus.

meer een jong en vurig man, maar is oud geworden en heeft geleerd zijne ziel in lijdzaamheid te bezitten. Hij nadert den berg Gods, een berg aldus genoemd, omdat God zich aldaar openbaarde. Menigmaal heeft God op bergen zich bekend gemaakt: op Moria, op den Sinaï, op den Karmel. En indien Christus gekruisigd werd op den heuvel van Golgotha, zullen Zijne voeten ook staan op den Olijfberg. Hier verscheen de Engel des Heeren, die eenmaal Hagar had vertroost, Abraham had bezocht en Jakob had gezegend. Hij verschijnt in een braambosch, en niet in een prachtigen cederboom, en openbaart en verbergt zich aldus overeenkomstig het woord van den profeet Jesaja, Hoofdstuk 45: 15. Hij is geen onbekend God. Hij schaamt zich Zijn volk niet. Het is hun roem Zijn volk te zijn; nogtans verbergt Hij zich, opdat zij niet verblind zouden worden door den glans Zijner heerlijkheid. God verbergt en openbaart zich, en zij die zich daaraan willen ergeren, hebben overvloedige stoffe voor deze hunne ergernis, terwijl zij die willen zien, overvloedige gelegenheid hebben om Hem te zien, en allen behoefte hebben aan het gebed: Open Gij mijne oogen, opdat ik aanschouwe de wonderen Uwer wet.

Mozes, de toekomstige verlosser, is een eenvoudige herder, en het verachte en vertrapte volk, dat niet waardig is om door God gadegeslagen te worden, en nog minder dat Hij in hun midden woont, wordt op eene gepaste wijze door eenen braambosch vertegenwoordigd. Zij zijn een klein en hardnekkig en onregtvaardig volk, munten niet uit door bijzondere werken van kunst of wereldsche wetenschap, en hebben geen anderen roem dan dat Jehova in hun midden woont. De Koning zelf van dit volk verbergt Zijne heerlijkheid en openbaart Zijne majesteit in uitwendige nederigheid, en Zijne kracht in hetgeen schijnbaar zwak is. De braambosch is een geschikt beeld van Hem, die geene plaats had voor Zijn hoofd en onder de misdadigers werd gerekend, en al wat de Schrift zegt over de vernedering en vernietiging van Christus, dat Hij een worm is en geen mensch, wordt in dit beeld uitgedrukt. En alzoo is het ook met Zijn woord, met Zijne kerk en met elken geloovige, die hemelsche heerlijkheid in aardsche vaten draagt. Want niet de magtigen en aanzienlijken, maar de armen en zwakken heeft Hij in het midden eener wereld geplaatst, die sterk is, en hen haat met een onverzoenlijken haat. Men kan van elken geloovige zeggen, dat hij niet op een cederboom en naauwelijks op de rank van den wijnstok gelijkt, maar veeleer het beeld vertoont van den braambosch.

In den braambosch verschijnt het vuur van Jehova's heiligheid; het verlicht in wijsheid en magt, het geeft warmte in liefde en barmhartigheid, en het verteert en beschermt tevens als een muur van vuur. Iedereen kan den braambosch naderen, daarop trappen, maar hij zie toe wat hij doet, wanneer hij hem aanraakt; want er is vuur in. Leest in het licht van Psalm 129 het beeld van den braambosch, en wanneer Israël in verledene tijden beschermd werd tegen de boosheid der volken, dan is dit geschied, omdat het den Messias moest voortbrengen. En wanneer het tot op den dag van heden wordt bevestigd, dan geschiedt dit, omdat het Hem moet verheerlijken. Vandaar dan ook dat het in zijne diepste vernedering en in de dagen van den zwaarsten strijd nooit werd verteerd.

De gansche kerk van Christus bevestigt dezelfde waarheid. De vereenigde magten van bij- en ongeloof hebben menigwerf den strijd tegen haar met onvermoeide bitterheid aanvaard, en steeds op nieuw is zij gelouterd geworden door het vuur van den smeltkroes. Maar even als van Israël geldt ook van haar: Hoe meer zij haar onderdrukten, hoe meer zij wies, en hoe meer zij vervolgd werd, hoe minder zij werd vernietigd. Een geloovige kan zwaar beproefd en diep geschokt worden, hij moet de hitte des daags verduren, en het goud moet gelouterd en het schuim afgescheiden worden. Hij is niets anders dan een braambosch, maar in dien braambosch woont de Heer. Tot Israël sprak God: Vrees niet, Ik ben met u, wees niet verbaasd, want Ik ben uw God; en nog eens: vrees niet gij wormpje Jakobs, gij volkje Israëls (Jes. 41: 10, 14). Tot de gemeente spreekt de Heere: Vrees niet, gij klein kuddeke, want het is des Vaders welbehagen ulieden het koningrijk te geven (Luk. 12: 32). Zoolang deze bedeeling duurt blijft het beeld der kerk de braambosch. Rome moge roemen in haren uitwendigen luister, en velen verblinden door haren glans en hare pracht; de Evangelische kerk gelijkt in de dagen van de afwezigheid des Bruidegoms op een braambosch; maar Gode zij dank! zij is eene planting Gods, en haar Heer woont in haar midden.

C. S.

Een aangenaam en zoo wij hopen gezegend bezoek.

Gedurende de laatste week vertoefde Dr. C. Schwartz in Amsterdem. Viermalen predikte hij, en eene openbare bedestond voor Nederland en Oranje werd door hem geleid. [1]) De talrijke opkomst getuigde, dat zijne oude vrienden regt ingenomen waren met zijn bezoek. De besliste taal van dien onvermoeiden Evangelie prediker, wien het gegeven was in Amsterdam en daar buiten veel goeds te stichten voor Israëls Koning, het Hoofd der gemeënte, was nog dezelfde gebleven.

Daar betrad hij dien zelfden predikstoel, waar hij zoo menig goed woord sprak, en waar eens het moordend staal tegen hem werd opgeheven; en aan de gelaatstrekken van honderden was het te bemerken, hoe innig zij zich verheugden hem daar nog eens weder te zien; onder die velen waren er zeker ook wel uit Israël, welke hun Messias, door zijne hand geleid, in Jezus van Bethlehem en Nazareth leerden vinden.

Dr. Schwartz heeft van geen dezer dingen gesproken; hij is daartoe de man ook niet. Eenvoudig en alsof hij nooit weg geweest was leidde hij de godsdienst-oefening en predikte op zijne eigenaardige, eenvoudige en diepzinnige wijze, telkens Schrift met Schrift vergelijkende, en ook nu de dringende aansporing voor de hoorders achterlatende, dit vóór alle dingen nimmer te verzuimen. Mogen al die goede woorden niet zonder zegen blijven, en vooral wat op den laatsten rustdag zoo krachtig, dringend en beslist ieder op het hart werd gedrukt niet onvruchtbaar zijn. Immers het groote onderscheid tusschen de kinderen Gods en de kinderen der wereld, (volgens eigene begeerte dezer laatsten, ook kinderen des duivels) werd regt schriftuurlijk in het licht gesteld, en de groote vraag ieder voorgelegd, tot welke soort behoor *ik?* Heb ik vrede met God, geregtvaardigd zijnde door het geloof? — Hoe ernstig werden de hoorders opgewekt, krachtig te getuigen met woord en daad, ja zelfs, waar 't woord ontbreken moest met geheel het voorkomen, dat het kind Gods, in de wereld onderscheidt, en aan den vijand ontzag afdwingt, ofschoon verre van alle onnatuurlijk vertoon en eigengeregtigen hoogmoed. Hoe waar was de beschuldiging, dat daarom menigeen zijn Kaïn nog niet heeft gevonden, omdat hij dien rechten Abelsgeest mist, en hoe schriftuurlijk de beschrijving van hetgeen de *liefde is* en de liefde *eischt*, volgens Jezus eigen woorden, en die van zijn meestgeliefden discipel Johannes — tegenover het flaauwe liefdes-geteem en de verdraagzaamheidstheorie der moderne begrippen.

Banden in Christus gelegd, zijn zeer elastisch. Zij rekken zonder te breken. Die welke gelegd zijn tusschen Dr. Schwartz en zijne vrienden en geestelijke kinderen zijn door zijn bezoek zekerlijk weêr naauwer toegehaald. 't Was ons eene behoefte hiervan te getuigen in dit zelfde blad, dat dezen leeraar nog immer aan Nederland blijft binden. En dat niet om hem te verheerlijken, hij zelf begeert dit evenmin als wij; maar om ter eere van dien Heiland, die ons zaam verbindt, te getuigen van het werk Zijner genade in Zijne gemeente, aan wie Hij zelf herders en leeraars geeft en ontneemt naar Zijnen aanbiddelijken raad; echter zoo als het altijd in Zijn koningrijk gaat, ook onder de verantwoordelijkheid van die gemeente en hare leeraars beide.

Veel, ontzaggelijk veel is er veranderd, en dank zij Gods liefde, ten goede veranderd ook — in den tijd die er verloopen is, sedert de Eerw. Schwartz voor het eerst in Amsterdam een predikstoel betrad, en 't was hem zelf aan te zien hoe hij dit dankbaar erkende. De wet in Jezus akkerwerk blijft: »een ander is het, die zaait, en een ander is het die maait." Wanneer zal de tijd komen dat de gemeente ten volle ontwaakt, hare dure roeping begrijpt en de erfenis van haar Hoofd aanvaardt?

Wij zien nu in de teekenen der tijden de tijden der teekenen door Jezus voorspeld, en meermalen is het reeds gezegd: wij hooren Zijne voetstappen ruischen in de geschiedenis onzer dagen, in de gebeurtenissen onzes veelbewogen tijds. Hij kome, Hij kome haastelijk!

Een slecht gelijkend portret.

Dikwijls is het reeds gezegd hoe weinig keurig uitgevoerde en met groote kunst geteekende schilderstukken dikwijls den geest der geschiedenis en harer grootsche figuren teruggeven op het gebied der Bijbelsche tafereelen. Dat Rome nog altijd zijne begrippen doet bovendrijven is in dit opzigt dadelijk te bespeuren, zelfs in Protestantsche Prentbijbels. Er is echter op dit gebied een merkbare vooruitgang zigtbaar, en (wat zeker tot verbetering leiden moet) het kwaad wordt van meer dan éene zijde gezien en erkend.

Het slecht gelijkend portret, waar op wij hier het oog hebben, is dat van den apostel Johannes. Het liefelijke wat al te vrouwelijke, bijna meisjesachtige voorkomen met de lange golvende haren moet op vele schilderstukken aan den Apostel der liefde doen denken, even als de kaalkruinige grijsaard met den langen baard aan den apostel der hope. Rome kan zich nu eenmaal geene heiligheid denken zonder geschoren kruin of nonnekap! Maar met het oog op het karakter en de geschiedenis dezer personen zijn echter beide figuren zeker verre beneven de waarheid. Wat kan er toch toe geleid hebben, dat Johannes eer vrouw dan man moet lijken? Dat hij de apostel der liefde genoemd wordt kan hier toch geene reden zijn; want liefde, die met verliefdheid in verband staat, wordt zeker hiermede niet bedoeld.

Men vergete toch niet, dat deze zelfde Johannes in gezelschap met zijn broeder Boanerges (zoon des donders) wordt genoemd; dat deze zelfde teedere, liefhebbende volgeling, die in het avondmaal aan Jezus borst viel, en bij het kruis met kinderlijke zorg zijns meesters moeder geleidde, later met groote beslistheid van hen, die Jezus niet als den Zoon Gods erkenden, zeide: gij zult ze niet ontvangen in uw huis, en tot hen niet zeggen: „Wees gegroet." Ja zelfs meldt van hem de overlevering, dat hij in het bad zijnde, zich haastte dat gebouw te verlaten, toen hem werd berigt, dat op diezelfde plaats zich een groote ketter ophield.

Het vrouwelijke in Johannes karakter moet behalve in de dienende liefde, die hij met verscheidene zijner mededisciepelen gemeen had, vooral gezocht worden in de diepte van zijn gevoel. Deze, wij zouden haast zeggen gevoelsrigting in dezen apostel heeft ook zijn evangelie den naam van mystiek gegeven. Zijne mystiek ontaardt echter niet in dweeperij, zoo als zoo ligt geheurt bij hen, die minder diepen blik in Jezus hart geslagen hebben dan hij. Johannes blijft immers eene treffende, beminnelijke persoonlijkheid, die bijna alles in zich vereenigde wat een man treffelijks hebben kan (hij had ook aan Jezus borst gelegen!); maar daarom blijft hij toch altijd als man voor het oog der historie staan, en kunnen wij hem in die blondlokkige meisjes gestalte niet meer herkennen. Naar C. Schwartz.

[1]) Omtrent hetgeen ZEw. daar sprak, zie het vorig No. onder Rabsake.

Twee treffende platen.

Al dadelijk bij het binnentreden van huiskamer of salon valt het oog van den bezoeker op hetgeen de wand te aanschouwen geeft, en menige goede vruchtbare gedachte wordt vaak opgewekt door eene of andere schilderij, welke aan groote meesters of groote daden herinnert. Niet alleen de smaak en de kunstzin des bewoners spiegelen zich op deze wijze aan den muur af; maar ook zijne godsdienstige overtuiging, of ten minste het kerkgenootschap, waartoe hij behoort, wordt zigtbaar. Hoe levendig herinner ik mij den indruk, die het eerste gezigt van eene schoone afbeelding van Oom Tom uit de Negerhut op mij maakte; dat smachtend ten hemel geslagen oog, die Bijbel met de hand aan het hart gedrukt, die sombere omgeving, waar de zon opgaat om het aardrijk te verlichten: dat sprak welsprekende woorden tot mijn hart. Wie kent niet de groote uitwerking, welke twee schilderstukken in de kamer van Hyeronimus van Praag op den voorlooper der hervorming, Johannes Huss, hadden, toen hij daar zag den paus van Rome met de driedubbele kroon gesierd en omhangen met zijn prachtig ordegewaad, en daaronder het bijschrift: *de knecht*, terwijl de *meester* in knechtsgestalte in al zijne uiterlijke geringheid met de doornenkroon op het andere paneel werd ten toon gesteld! Wij kunnen ons begrijpen, dat Luther de schilderijen in de kerk, en zelfs de beelden *als boeken der leeken*, om hun de groote mannen en groote feiten, waarin de gemeente belangstelt, aanschouwelijk te maken, niet afkeurde. Wij weten ook, dat voor den ijverigen Zinzendorf de schilderij, waarop de Gekruiste afgebeeld was, met het onderschrift: „Dat deed Ik voor u, wat doet gij voor Mij?" de aanleiding werd van zijn veelomvattenden arbeid in het Godsrijk. Al deze dingen en nog meer kwamen mij voor den geest bij het aanschouwen van twee schoone platen, die in het huis van een zendingsvriend (ten minste als hij bij magte is ze aan te schaffen) niet mogen ontbreken. In de plaatwinkels onzer groote steden kan men ze nu bijna overal zien. Wij vinden daarvan eene beschrijving in eene onlangs uitgekomen feestrede van den gevoelvollen P. Huet, en omdat wij niet bij magte zijn ze zoo treffend te vertolken als hij gedaan heeft, laten wij hem zelf hier spreken.

Aan het slot der feestrede, bij het laatste jaarfeest der Utrechtsche Zendingsvereeniging uitgesproken, lezen wij:

„Mij komt voor den geest eene plaat, die ik kort vóór mijn vertrek uit Utrecht voor de vensterramen van een der winkels aanschouwde en die, zoowel door het ongewone harer voorstelling als door het treffende harer uitvoering, de aandacht van menigeen en welligt ook van enkelen uwer heeft getroffen.

Het is de afbeelding van eene vrouw, eene drenkeling, in dun gewaad, met loshangende haren, hare redding vindende op eene rots, waarop een steenen kruis is opgerigt. Met al hare magt klemt zij zich aan dat kruis vast. Woest en schuimend bruischen en spatten de golven om haar henen. Maar geen nood. Zij is behouden.

Is dit niet uw beeld, o mijn Christen? In welke zee laagt gij verzonken! Welke golven en baren gingen er over u henen! Hoe waart gij schier voor goed in de bodemlooze diepte verzwolgen! Maar, God zij gedankt, te regter ure kreegt gij het kruis des Heeren Jezus in het gezigt, en, zwak, uitgeput, bijkans bezwijkend, worsteldet gij totdat gij de rots bereiktet, de onwankelbare, eeuwige rots des behouds.

Maar zie, op die zelfde plaat, uit de woelende baren, verschijnt eene hand, niets dan eene hand, die zich krampachtig omhoog heft, als roepende om hulpe.

Van wie die hand? Is zij niet het beeld van zoo menige verloren ziel, die roept om redding? Is zij niet het beeld van de heidenwereld, die krachtiger dan door eene hoorbare stem, krachtiger dan door eene nachtelijke verschijning als van dien Macedonischen man met de bede: »Kom over en help ons," door haren vreeselijken toestand van zonde en onkunde en ellende, u toeroept: »Bekommert het u niet, dat wij vergaan?" En van wie God zegt: „Redt degenen, die ten doode gegrepen zijn, want zij wankelen ter dooding zoo gij u onthoudt?"

Zullen wij haar te vergeefs laten roepen? Zullen wij hare uitgestrekte hand niet aangrijpen? »Hoe zullen zij gelooven in Hem, van wien zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij hooren zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?"

En weinige dagen, nadat ik de eerste plaat had aanschouwd, werd mijn oog door eene tweede, hare tegenhangster, getroffen.

Het was dezelfde rots. Het was hetzelfde kruis. Het was dezelfde vrouw, maar gezeten op hare wijkplaats en nevens haar eene tweede, zij, wier hand om hulp had gesmeekt.

Moge dit ons beeld zijn, mijne vrienden! Zelven behouden, anderen behoudend. Zelven uit de golven gered, anderen uit de golven reddend. Zelven op de rots, anderen op de rots helpend. Zelven aan den voet des kruises, anderen daar brengend!

Moge dit het beeld zijn der Vereeniging, nu de hand aangrijpend, weldra met hare geredde zuster uit de Heidenen op de rots der eeuwen gezeten.

Laat het ons een voorregt en eene eere zijn daartoe mede te werken!

En eenmaal, niet meer in het midden der onstuimige golven van dit aardsche leven, maar op de blijde kusten, in de eeuwige ruste, met die schare, die niemand tellen kan, uit Oost en West en Noord en Zuid, zij het voor ons allen: »Lof en dank en aanbidding aan het Lam, dat voor ons geslagt is en dat ons Gode gekocht heeft met Zijn bloed uit alle geslachten en talen en natiën!"

Parijs na 15 Augustus.

Droeviger dan deze Napoleonsdag is er zeker geen voor Frankrijk geweest in de 101 jaren, die sedert de geboorte van den eersten Buonaparte zijn vervlogen. Welk een contrast het Parijs van heden en het Parijs van voor weinige weken! Parijs in staat van beleg! De staat van beleg is voor iedere stad, hoe klein ook, altijd somber en akelig; maar men verbeelde zich het wulpsche, weelderige, luidruchtige Parijs, waarbij onze Amsterdamsche en Rotterdamsche drukte zelfs op marktdagen bij vergelijking nog kalmte genoemd kan worden, en dan nu die somberheid en akelige doodsche stilte, waar niet meer dan twee personen te zamen mogen gaan, en alle lust tot handel en nering is uitgedoofd, bij het ijverig en geheimzinnig voortwerken aan de toerustingen tot verdediging. Voorwaar de hoofdstad van Egypte kan op den dag, toen Farao en al zijne onderdanen hunne eerstgeborenen gedood vonden, niet akeliger indruk hebben gemaakt, dan nu Parijs doet gevoelen. Ook hier mag men vragen: hoe is de stad zoo eenzaam, die vol volks was? — En wat vooral de grootste ellende in deze ellende is — de geest van oproer en verbittering, het smeulende vuur van allerlei wraakgierige en getergde hartstogten, dat ieder oogenblik dreigt uit te barsten, en reeds enkele vonken van zich gaf; — daarbij de groote onkunde, waarin de burgers worden gehouden omtrent de feiten, waarbij zij als vaderlanders, als ouders en bloedverwanten het grootste belang hebben. Elke vrijmoedige stem, die van nederlagen durft spreken, wordt dadelijk door den uitroep: „deze is een Pruisische spion!" tot zwijgen gebragt. En het volk, dat alleen bij het hooren van den naam *Pruis* woedend wordt, is gereed de zoodanigen op staanden voet te vermoorden. Hoe weinig het nog met zijn keizer — (die in een wagen *der derde klasse* langs den spoorweg Metz ontvlugtte, waar een Pruisisch leger hem te paard zeker zou hebben ingehaald, daar het hem tot op een uur afstands was genaderd) — op heeft, is voor niemand in Parijs een geheim. In de koffijhuizen, op de spoorwegen, in één woord, overal hoort men openlijk zeggen: »Er gebeure wat er wil, maar de keizer kan zich niet meer in Parijs vertoonen." Zij noemen hem een *imbécile* en zijne generaals »kruipende hovelingen." De politie achtte het raadzaam, de oogen te sluiten voor een reusachtig billet, dat op verschillende punten der stad aan de muren was aangeplakt en aldus luidde: »Binnen kort zal bij alle boekhandelaars verkrijgbaar wezen: la famille Buonaparte, ou guide à l'étranger." De plakkaten werden afgescheurd, maar tot eene geregtelijke vervolging durfde men niet overgaan.

Geen wonder dus, dat de echtgenoot van Napoleon III hare koffers heeft gepakt, en dat men dagelijks wagens van de Tuileriën ziet vertrekken, die de kostbaarste voorwerpen wegvoeren. Prins Napoleon heeft zijne vrouw en kinderen naar Zwitserland gezonden. Alles wat van nabij of van verre met het hof te maken heeft, pakt zijn goed en maakt zich tot het vertrek gereed.

Het keizerlijk gouvernement bestaat feitelijk niet meer; alleen is het nog niet vervangen. »De Republiek alleen zou ons kunnen redden!" zoo spreekt menige vrijmoedige mond — maar wat zal nu die republiek beginnen, waar de alles overwinnende vijand voor de poorten staat? — Voorwaar Parijs moet den kelk drinken, den bitteren kelk, dien God het aan den mond zet, door eigen schuld. Het *vox populi vox Dei* (de stem des volks eene stemme Gods) en het *l'empire c'est la paix* (het keizerrijk is de vrede) moeten op schrikkelijke wijze worden te schande gemaakt.

Reeds sedert langen tijd waren niet al Napoleons onderdanen zijne vrienden; de laatste volksstemming bewees nog hoe hij in populariteit was achteruitgegaan. Maar zoo als thans is het nooit geweest. De Franschen hebben met sommige spelers dit gemeen, dat zij niet tegen hun verlies kunnen; de wuftheid van hun karakter maakt hen spoedig uitbundig vrolijk, maar ook dadelijk geheel ter neder geslagen. Het koelen van hun moedwil aan de vreedzame Pruisische handelaars, industriëlen en particulieren, die reeds allen Parijs en grootendeels Frankrijk verlaten hebben, strekt hun niet tot eere, voorwaar! maar al deze dingen bewijzen den neteligen, den beklagenswaardigen, den wanhopenden toestand van een volk, dat zich door menschen verraden en verlaten ziet, en geen rustpunt heeft in God. Immers reeds sedert jaren gold het: »*il n'y a plus de Dieu à Paris!*" En wat zal het nu zonder God, zonder zedelijken steun, naar het uitwendige geslagen, overwonnen en bedreigd, anders doen, dan het werk van Kaïn voortzetten, d. i. op een ander wreken, wat zij zelf bedierven. O, God is niet onregtvaardig. Hij zal niet den regtvaardige met den goddelooze verdelgen. Ieder treure van wege zijne eigene ongeregtigheid, en ieder moet voor de tuchtigende roede des Allerhoogsten buigen of daaronder bezwijken.

Nu roept het leger den keizer der Franschen bij zijne vlugt uit Metz en zijne aankomst in het kamp van Chalons toe: „Assassin!" (moordenaar). Nu vloekt Napoleon de slechte administratie, het verkeerde legerbeleid, den naijver zijner generaals. Nu roemen zoogenaamde echte patriotten den moed der soldaten, en schelden de aanvoerders en den keizer. Nu schrijft het blad *le Reveil* in zijn laatste nommer: »Alle burgers worden opgeroepen om groote offers te brengen; maar waar blijft het spreekwoord: dat leeringen wekken en voorbeelden trekken, nu nog geen enkele minister, ambassadeur, lid van den geheimen raad, prins en senator, noch eenig ander grootwaardigheidsbekleeder, die onmetelijke bezoldigingen genieten, hun geheel of een gedeelte van hun inkomen op het altaar des vaderlands hebben neêrgelegd. Het is toch onmogelijk aan te nemen, dat zulke voortreffelijke patriotten zich in goud zouden durven baden, op hun gemak in weelderige paleizen leven, terwijl de natie armoê lijdt en op stroo slaapt."— Maar wat baten al deze wederkeerige verwijtingen? Dat alles brengt af van den weg der verootmoediging, ook voor Frankrijk, de eenige weg tot behoud. Vernederd te worden dat is verschrikkelijk; maar daarbij niet verootmoedigd te zijn, dat is het verschrikkelijkste van alles.

Nu wordt het volk bewerkt en opgehitst door de mannen der revolutie, en een standbeeld voor Voltaire opgerigt, voor den man, die reeds eenmaal een groot deel had in Frankrijks ellende, en het heeft helpen rijpen voor zijn val. Welken troost zullen zijne denkbeelden of zijne geschriften thans geven? Wat zal hij tot eene ter dood toe benaauwde natie zeggen, hij die zelfs op zijn sterfbed, toen hij gewezen werd op Christus, uitriep: »*O, laissez moi tranquille avec cet homme-là!*" (Verontrust mij met dien mensch niet).

Wij hopen, dat ook in Parijs nog vele harten zullen kloppen, die het ergens anders zoeken dan bij de ongodisten en revolutiemannen, en wij zijn zeker overtuigd, dat de predikers des evangelies, geholpen door allen die Jezus liefhebben, niet ophouden te bidden en met tranen te vermanen. Wie zou niet van harte wenschen den terugkeer des vredes, en ook voor Frankrijk een ruim deel in de ontfermende genade van den eenigen Middelaar! Maar dit is zeker, wat niet buigt voor, moet barsten onder het oordeel der Regtvaardigheid. Noch de 16 forten om Parijs henen, noch de kazernen, de verblijven van stedelijke ambtenaars en alle daartoe geschikte huizen, welke tot vestingen en verdedigingspunten worden ingerigt, noch de dapperheid van 50,000 soldaten en pompiers, noch de mitrailleuses, die door eenen man bediend, 80,000 kogels per minuut uitwerpen, zullen Parijs redden of behouden. Ook de tusschenkomst van Engeland, dat zoo als men elkander in Frankrijk verzekert, niet dulden zal, dat de hoofdstad worde ingenomen, zal geen uitkomst geven. De verhooging komt noch uit het oosten noch uit het westen, maar God is regter. Hij is magtig te vernederen, die in hoogmoed wandelen; maar Hij slaat ook, schoon oneindig hoog, op hen het oog, die nederig knielen. En dit geldt niet alleen voor Parijs en voor Frankrijk; maar ook voor Pruissen en Nederland, en voor alle natiën en enkele personen. Gods werk in het klein en in het groot is eenerlei. Hij weegt met geene twee weegschalen. In het kleine zien wij het groote, en in het groote vinden wij het kleine terug.

Verre van alle haat of leedvermaak is het thans in het hart van al Gods kinderen: Arm Parijs, ongelukkig Frankrijk, och, of gij nog bekendet in dezen uwen dag, wat tot uwen eeuwigen vrede dient. Dat het toch niet verborgen ware voor uwe oogen!

Een allerontzettendst denkbeeld.

Onlangs werd op het Zendingsfeest te Heilo door een paar sprekers aangehaald of herinnerd, hoe iedere seconde op den geheelen aardbodem een mensch het tijdelijke met het eeuwige verwisselt, en dus opgeroepen wordt voor het oordeel van den Almagtige. Dat denkbeeld op benaderende berekeningen gegrond is zeker aangrijpend, en eene wereldbeschouwing met zulke oogen kan voor het hart, dat de verlossing kent, en die ook aan anderen toebidt, niet anders dan vruchtbaar op den ijver werken. Maar velen is zulk eene berekening eene koude zaak, die hen gansch niet schijnt te raken, en eerst worden zij wakker geschud als daar in hun huis, of dat hunner buren of betrekkingen de vale dood komt aankloppen en onverbiddelijk zijne offers vraagt. Nu is het bloedbad in Europa weder tot werkelijkheid geworden, en de grond, die menschenbloed inzuigt bij stroomen, bestaat thans niet alleen in de taal des dichters, maar ten spijt van alle humanisten en vergoders der negentiende eeuwsche beschaving is die te vinden weinige mijlen ten Zuiden van ons eigen vaderland. Dagelijks brengen onze nieuwsbladen daarvan nieuwe tijdingen. Bij Weissenburg verloren de overwinnende Pruissen ongeveer 7,000 man, te Wörth ± 16,000 te Saarbrücken 9,000, bij Metz nu reeds 7 à 8,000. Dat is voor de *overwinnaars* een verlies van 40,000 zegge veertig duizend manschappen. De Franschen, die hunne kracht schijnen te zoeken in het verbloemen hunner nederlagen, zijn lang zoo opregt niet in hunne opgave van hetgeen zij verloren. Toch zijn van hunne legers nog meerdere offers geëischt, en kunnen wij dus veilig een cijfer van 100,000 aannemen, om het getal te berekenen van menschen, die in 3 à 4 weken van de rij der levenden zijn uitgewischt, of voor geheel hun leven verminkt en ongelukkig werden.

Wat hebben deze cijfers te zeggen tot een ieder van ons. Zooveel duizende zielen opgeroepen om rekenschap af te leggen voor den Koning der koningen op het oogenblik, dat zij bezig waren elkander te vernielen. Hoevelen waren daaronder, die met een gebed op de lippen of in het hart den laatsten adem uitbliezen? Hoevelen of hoe weinigen waren bereid voor dien alles beslissenden overgang? Hoevelen lieten vrouwen en moeders, vaders en kinderen achter? Hoevelen namen de broodwinning der achtergeblevenen met zich in 't graf? Wat is er al gesmoord in dat bloed, dat bij Saarbrücken, Weissenburg, Wörth en Metz stroomde? Kunnen wij ze tellen al die vaders, al die moeders, al die kinderen, al die broeders, al die zusters, al die vrienden, al die echtgenooten, al die bruiden? Durft iemand zelfs maar benaderen, en zeggen 2 maal honderd duizend, dat is voor ieder die heenging twee, die natreuren? 't Is te min 3 of 4 maal honderd duizend, dat maakt met de geheel of gedeeltelijk verslagenen toch een *half milioen!* Zou het genoeg zijn? Wij durven niet antwoorden.....

En dan wie telt allen die arm werden, al hadden zij vriend noch maag in het leger; allen wier huizen zijn verwoest, wier oogst is bedorven, wier handel geknakt, wier welvaren den bodem ingeslagen werd!... Wij zullen tijd hebben te tellen als de krijgsfakkel zal gebluscht zijn... immers wij hopen dat hij het spoedig worde... Maar laat het verpletterende van dat denkbeeld ons nu vast leeren: haast u om uws levens wil; redt wat te redden is, en verzacht wat gij niet wegnemen kunt. Laat ons bovenal met innige deelneming onze eigene krijgsmagt beschouwen en iedere gelegenheid aanwenden om hen van Christus te spreken en tot Christus te brengen. — Opdat als ook zij, wat God genadig verhoede! eens zullen moeten uitrukken in den heeten strijd, en ook hun bloed de aarde verft, dat bloed niet tegen ons getuige, omdat zij in wier aderen het eens stroomde, door onze liefde werden vergeten, en niet met inspanning van alle krachten als een brandhout uit het vuur werden gerukt, eer het te laat was.

Hoe schoon is het werk door de vereeniging het Roode Kruis verrigt. Laat ons dien arbeid steunen; — hoe opofferend is het van krankverzorgers en pleegzusters, die zelf de handen uitsteken tot leeniging van den nood, zelfs met gevaar van eigen leven; — laat ons de zoodanigen met onze gebeden volgen; maar laat ons bovenal niet vergeten, dat de liefderijkste verzorging, door de teederste vrouwenhand en met het vriendelijkste vrouwenoog, vergezeld moet gaan van het woord des levens, dat alleen kracht doet ten eeuwigen leven. De philantropie is schoon, maar zij doet nimmer meer dan half werk, en moet immer aangevuld en geleid worden. Immers nu is het reeds op de slagvelden onder de gewonden gebleken, dat ook in den toestand des lijdens en der smarte het menschelijk hart even zinnelijk en even afkeerig blijft als het vroeger was, wanneer dat lijden en die smarten niet aan het hart worden geheiligd.

Daarom de hand aan den ploeg geslagen. Ora et labora! Bidt en werkt! Breng Christus Con-

solator door daad, woord en geschrift op de bloedige slagvelden, en in de luidruchtige kazernen. Hij zal toonen ook Christus Remunerator te wezen, eerst voor den geest en daarna voor het ligchaam. Wie is de getrouwe en voorzichtige dienstknecht, die zijn Heer, als Hij komt, zal vinden alzoo doende?

Een eerlijk getuigenis.

De »*N. Noord-Hollander*," een Roomsch Katholiek blad, neemt den handschoen op voor den heer van Foreest, die als candidaat gesteld is voor de Tweede Kamer, en wiens candidatuur door den *Nederl. Spectator* op zoogenaamde liberale wijze wordt besproken.

»Wij kunnen niet genoeg onze verontwaardiging uitdrukken, over de spottende, hatelijke wijs, waarin de Spectator spreekt over alles wat den geloovigen Protestant of Katholiek heilig is."

»Wij behoeven niet te zeggen, dat wij geene Protestanten zijn, maar wij hebben achting voor iederen Protestant, die zich rond en openhartig aan zijne belijdenis houdt en zijn leven en werken daarnaar tracht in te rigten; die zijn best doet het Evangelie tot leiddraad van zijn gedrag te nemen, wij sympathiseren met diegenen onder hen, welke bespot worden, omdat zij gelooven aan »Christus en dien gekruist." —

Dit getuigenis strekt evenzeer den *N. Noord-Hollander* tot eer als den Hoog Welgeb. Heer Jr. v. Foreest, die de Zendingsvrienden onlangs zoo gastvrij ontving, en ook bij de Katholieke bevolking van Noord-Holland als een man staat aangeschreven, die het Evangelie als leiddraad van zijn gedrag neemt.

Varia van en over het oorlogstooneel.

Hoe de Franschen over hunne nederlagen denken, of voorgeven te denken', kan de volgende mededeeling duidelijk aan het licht brengen. Wij nemen die uit *de Toekomst* over:

»Een Fransch blad wil den maarschalk Mac-Mahon een eeredegen aangeboden zien, en heeft met dat doel eene inschrijving geopend. Doch om die hulde echt nationaal te maken, mag niemand meer dan voor vijftig centimen inschrijven en om de inteekening te vergemakkelijken, kan elk zijne bijdrage in postzegels aan het blad zenden. Ziehier wat het blad van den maarschalk zegt:

»Thans zijn wij met de bijzonderheden van den veldslag bij Reichshoffen (of Woerth) bekend. Zelfs de Pruissische dagbladen erkennen, dat deze nederlaag voor ons roemrijker is dan eene overwinning.

»Ja, in de oude en nieuwe geschiedenis weten wij niets aan te wijzen, dat vergeleken kan worden bij de dapperheid die Mac-Mahon den 6den dezer heeft betoond, toen hij uren lang, aan het hoofd zijner regimenten, den degen in de vuist en het chassepot op den schouder, chargen liet uitvoeren.

»Het heldhaftig voorbeeld heeft vruchten gedragen. Zij, die gesneuveld zijn — zijn als helden gevallen; zij die gespaard werden, hebben uit die vuurproef op nieuw moreele kracht geput.

»De man, die sedert vier ure 's morgens tot zes ure 's avonds, met 33,000 Franschen aan 180,000 Pruissen het hoofd weet te bieden, — de man, wiens nederlaag den vijand in de onmogelijkheid stelt ons in de eerste twee dagen te vervolgen, — die man, weest er verzekerd van, zal zeer spoedig eene schitterende wêerwraak nemen.

»Maar hoe roemrijk deze weerwraak wezen moge, zij zal de heldengrootheid van den man niet beter in 't licht stellen, dan de nederlaag van den 6den dezer gedaan heeft. Ter eere van den overwonneling, die zich verdienstelijker jegens het vaderland heeft gemaakt, dan wanneer hij eene overwinning had behaald, had men eene dagorder in het leger moeten uitvaardigen.

»Wij willen, voor wat ons aangaat, dit verzuim goed maken en daarom stellen wij voor, den held van Reichshoffen een eeredegen aan te bieden."

Door de *Pall Mall Gazette* wordt een schrijven uit Châlons medegedeeld, waarin de nederlaag van den grootsten veldheer van Frankrijk op weer andere wijze wordt vergoelijkt. »Zij hebben vele vonden gezocht," zegt de Schrift. Hier is er weer een:

»Zoo als ik u zeide, bleek het dat de troepen van Mac Mahon niet voldoende van ammunitie waren voorzien; maar bovendien gebruikten zij niet eens wat zij hadden. Mac Mahon is, zoo als gij weet, een Afrikaansch generaal; en in Afrika krijgen de troepen meermalen bevel, zich van hun ransel te ontdoen om zich vrijer te kunnen bewegen. Dit bevel gaf hij ook tijdens het gevecht te Woerth, en het resultaat er van was: dat de soldaten slechts dertig patronen in de patroontasch hielden en de zestig overigen in hun ransel lieten. Voeg hier nu nog bij, dat de Turko's en Zouaven niet luisterden naar de herhaalde signalen om terug te trekken, dat er geene ligte kavalerie bij het korps was, zoodat de kurassiers den aanval op de Pruissische mitrailleurs moesten doen, en gij zult u een denkbeeld kunnen maken waarom de Franschen de nederlaag leden."

Aan het *Journal des Débats* werd uit Metz geschreven:

»Metz is sedert vier-en-twintig uren volledig ten strijde toegerust. Ook de sedentaire nationale garde is georganiseerd. Overal, op de pleinen, wandelwegen, langs de straten, ziet men de soldaten legeren in de tenten; waar het oog zich wendt, ziet men een kamp; men ziet er soldaten van alle wapens, het gelaat geblakerd door de zon, het ligchaam vermoeid van de geforceerde marschen, van het nachtwaken, van de verschrikkelijke ontberingen. De inwoners van het departement van de Moezel, uit stad en dorp, komen hier eene wijkplaats zoeken, de noodige eetwaren en bagage medebrengende, die zij kunnen vervoeren. Zij sloven zich af om ergens een onderkomen te vinden. Zij treuren over het verlies van have en goed en hangen een akelig tafereel op van hunnen toestand.

»Hoe verschrikkelijk is niet de oorlog! en waarom moeten de menschen dien voeren!

»Er worden nog voortdurend spionnen gevangen genomen, en ieder die hier niet bekend is en der politie verdacht voorkomt, wordt aangehouden en ondervraagd. Vooral wordt het den journalisten lastig gemaakt — ik heb zelf dit drie dagen lang ondervonden.

»Te Metz wordt voorts niemand meer binnen gelaten, die niet voor veertig dagen voorzien is van levensmiddelen. Bij policie-verordening is de hoeveelheid water voorgeschreven, die ieder burger dagelijks kan bekomen."

Welk een scherp contrast met deze ellende maakt eene beschrijving van een Duitsch bivouak aan de rivier de Saar, dat wij aan de *Cölnische Zeitung* ontleenen:

„Digt bij het dorpje Aschbach, in een groene weide, door beekjes doorsneden, slaan we onze tenten op. Een prachtiger gelegen bivouac kan men zich niet denken. En welk eene vrolijke, strijdlustige stemming onder onze soldaten! Hier wordt gegeten, gedronken, gedanst, muziek gemaakt, gebraden, gewasschen, hier worden brieven geschreven, kousen gestopt en wat al niet! Van de takken der heesters wappert sneeuwwit linnengoed; de fornuizen gloeijen, de veldkeukens dampen, en de soldaten zitten half *en négligé* er om heen, wachtende op den maaltijd. Een loofhuttendak, half met stroo, half met twijgen gedekt, dient den officieren tot verblijf. Des avonds dansen de soldaten in den rooden flikkerschijn der legervuren, terwijl de hoornmuziek lustige fanfares laat weerklinken, en ten slotte het koraal van het avondgebed speelt. Thans is ons bivouac in eene kolonie herschapen. Vrouwen en kinderen zijn toegesneld om den rustdag — misschien den laatsten — met de mannen en vaders door te brengen. Wie gevoelt zich niet bewogen bij den aanblik van het knaapje, dat onschuldig lagchend speelt met den sabel zijns vaders! Wie denkt niet aan de mogelijkheid, dat binnen weinige uren dat knaapje een wees zal zijn! Maar toch, al wordt er soms een traan weggeveegd, toch houdt de algemeene geestdrift voor de heilige zaak den humor gaande. En vooral de officieren geven door hunne opgewektheid aan de manschappen een uitstekend voorbeeld."

Dat keizer Napoleon nog verre van verootmoedigd is, en het maar niet inziet, dat hij een anderen toon moet aanslaan en op *iets anders* zijn vertrouwen stellen, om zich zelven en zijn keizerrijk te redden, blijkt uit de laatste proclamatie, die hij tot het leger heeft gerigt:

Soldaten!

Morgen 14 Augustus, is het de verjaardag van uwen zegepralenden terugkeer in Parijs, na den roemrijken veldtogt, die besliste over de Oostenrijksche overheersching in Italië. Toen, even als na uwe overwinningen in de Krim, juichte geheel Frankrijk u geestdriftig toe en het verbaasde Europa begroette u als de waardige zonen der groote legers van het eerste keizerrijk. Thans evenwel heeft Pruisen den geheiligden bodem van het vaderland durven betreden. Het heeft een stroom van manschappen tegen u geworpen, die uwe dapperheid verrast en voor een oogenblik over uwen ontembaren moed gezegepraald hebben.

Laat ons hen nogmaals te gemoet rukken.

Soldaten!

Te Jena stonden tegen diezelfde Pruisen, welke heden zoo hoogmoedig zijn, uwe vaderen één tegen drie en te Mont Mirail één tegen zes. Dat diegenen uwer, welke aangevuurd zijn door die zegenrijke herinnering, het voorbeeld geven aan al de Franschen.

De Saksers. de Wurtembergers, de soldaten van den voormaligen Rijn-Bond, jammeren dat ze verpligt zijn hunne armen te leenen aan de zaak van Pruisen. Zij weten dat deze mogendheid geen eerbied heeft voor de volkenregten. Na millioenen Hannoveranen, Denen, Polen en Duitschers ingelijfd te hebben, zal zij niet aarzelen het overige van Zuid-Duitschland te verzwelgen.

De onbezonnenen! een oogenblik van voorspoed verblindt hen, de verdrukking en de vernedering der Franschen zijn niet in hunne magt.

Laat hen in Frankrijk gekomen zijn, om er hun graf te vinden.

Soldaten!

Wij zullen zware en bloedige gevechten te leveren hebben; maar met moed en vaderlandsliefde zal de eer des vaderlands gered zijn.

Voor elken Franschman, die hart heeft, is het oogenblik gekomen om te overwinnen, of te sterven.

NAPOLEON.

Omtrent Frankrijks hoofdstad wordt nog gemeld: De dagbladen zijn opgevuld met het verslag van den aanval, die door een tachtigtal personen op de kazerne der pompiers in de voorstad Belleville is gedaan, en waarbij hevig is geschoten, zoodat een aantal personen zijn gekwetst en een agent van politie, benevens een korporaal, gedood, terwijl een meisje van zes jaren, in de armen harer moeder, door een afgedwaalden kogel doodelijk werd getroffen. Dit is de voorstelling welke de dagbladen van het voorgevallene geven. In hoever die voorstelling juist en onpartijdig is, kunnen wij niet beslissen. Volgens geruchten, die van Engeland tot ons komen, is de beweging van veel ernstiger aard geweest en ging zij van de werklieden uit, die de kazerne der pompiers zouden hebben veroverd en zich gereed maakten om zich naar de binnenstad van Parijs te begeven.

De paus heeft zich, volgens mededeeling van het *Journal de Bruxelles*, als vredestichter tot de beide oorlogvoerende vorsten gewend, en zijne bemiddeling aangeboden. Wat de keizer geantwoord heeft, is niet bekend; maar de koning van Pruissen heeft geschreven, dat hij den oorlog noch gewild noch uitgelokt heeft; dat hij ook bereid is naar 's pausen raad te luisteren en dadelijk den degen op te steken, indien de paus den waarborg geven kan van de opregte vredelievendheid van Frankrijks gouvernement, en voor den vrede van Europa.

Als eene groote bijzonderheid, wordt door onderscheidene dagbladen eene zonderlinge gevangenneming van 1000 man medegedeeld:

Onmiddelijk nadat de Pruissen Hagenau bezet hadden, werd de daar aanwezige Fransche telegrafist door een Duitschen vervangen. Eenigen tijd later ontving deze een telegram van den kommandant van Straatsburg, waarin deze vroeg: Is alles veilig en kunnen wij troepen afzenden? Daarop werd door den Duitschen telegrafist een toestemmend antwoord gegeven, hetgeen tot gevolg had, dat een uur later een trein met duizend Fransche soldaten aankwam. Men bespaarde hen de moeite uit te stappen en transporteerde ze met denzelfden trein direct naar Berlijn.

Niettegenstaande alle toerustingen en eene hardnekkige verdediging van de zijde der Franschen, wien het aan moed niet schijnt te ontbreken, getuige de zware verliezen van het Duitsche leger, heeft dit laatste toch weder eene groote overwinning behaald. Onder aanvoering van koning Wilhelm zelven, heeft het de Franschen ten westen van Metz aangevallen. Negen uren duurde de strijd, welke met het totaal verslaan der Franschen eindigde. Zij werden van de gemeenschap met Parijs afgesneden en tegen Metz teruggeworpen.

Straatsburg wordt nu belegerd, en het benoodigde geschut daartoe uit de Rijnprovincie aangevoerd. De Franschen hebben zich van eenige wagenvrachten ongebluschte kalk voorzien, men kan gissen tot welk doeleinde.

Intusschen is het leger van den kroonprins van Pruissen voor Châlons aangekomen.

Uit Berlijn wordt gemeld van 24 Augustus:

De regering heeft naar het leger gezonden, 5000 exemplaren van het fortificatieplan van Parijs.

Uit Brussel, dat te Marseille twee divisiën Algerijnsche troepen, te zamen 20,000 man worden verwacht, en dat het bombardement van Metz weldra zal beginnen.

En uit Parijs wordt geschreven:

Pruissen, België en Luxemburg schenden het traktaat van onzijdigheid, door toe te staan, dat Pruissische verwonden over neutraal gebied worden vervoerd. Pruissen handelt in deze niet uit een beginsel van humaniteit, maar om zijne spoorwegen vrij te houden voor het vervoeren van provisiën en versterkingen. Het Fransche gouvernement zal zich krachtig verzetten tegen zulke handelingen.

't Is de *Patrie*, die dit mededeelt, in hoeverre het berigt waarheid bevat zal nog nader moeten bevestigd worden.

Geheel Europa verkeert in gespannen verwachting der dingen, die komen zullen en intusschen treft de treurige mare aller oor, dat in St. Petersburg de cholera is uitgebroken.

Voorwaar het jaar 1870 is nog niet ten einde. Wat zal deze laatste helft nog baren? Ieder bezitte zijne ziel in lijdzaamheid.

De storm mag bulderen en blazen,
Een dolle orkaan afgrijslijk razen,
De zee verbolgen zich verheffen naast 't gestarnt,
Wij vreezen leed noch last, hoe 't water bruischt en barnt,
Als wij in nood met Jezus varen:
Zijn mond bestraft nog wind en baren
Zijn volk met Hem gescheept, beveiligd door Zijn hand,
Bewaakt door 't alziend oog, raakt hier of daar aan land.

Nog geene Bedestonden?

Ik geloof niet in biddagen. Althans niet, gelijk die gewoonlijk worden gehouden.

Ik geloof niet, wanneer eene langdurige droogte de akkers geteisterd heeft, of eene pestilentie het land doorwandelt, dat het uitschrijven van een biddag en het uitpreken van een aantal gebeden uitredding zal teweeg brengen.

Evenmin geloof ik dat, waar twee met elkander oorlogvoerende magten van beide zijden God om hulp aanroepen, de overwinning altijd een bewijs van gebedsverhooring zij.

Maar ik geloof in bededagen en bedestonden in den waren zin des woords.

Ik geloof in den zegen en in de kracht des gebeds, vooral des gemeenschappelijken gebeds.

Ik geloof in vergaderingen van menschen, die komen met het doel om zich voor God te verootmoedigen, niet met woorden, maar met het hart. Die komen, niet om den een of anderen prediker eene toespraak en een gebed te hooren doen, maar om met elkander Gods aangezigt te zoeken. Die komen, niet om met min of meer gevoel, enkele gebeden geuit te hebben, maar om in het gebed aan te houden, totdat de ervaring van Gods tegenwoordigheid daar zij.

En dan, ja dan geloof ik in de meest bijzondere en zelfs wonderdadige gebedsverhooring: het zenden van regen, het wegnemen der pestilentie, het zegenen der wapenen zelfs!

Onze liberale dagbladschrijvers ergeren zich voortdurend aan den Pruisischen koning, die een biddag uitschrijft en die herhaaldelijk, zelfs in telegrammen, van God en vertrouwen op God gewaagt, terwijl hij uittrekt om zijne medemenschen bij duizenden te slagten.

Ik kan mij die ergernis gemakkelijk verklaren. Na al het braguéren op de liefde en humaniteit en vrede en volmaking der negentiende eeuw, alle, met op zijde zetting van het Christendom, door de beschaving verkregen, barst een oorlog uit, moorddadiger en verwoestender dan alle vroegere, terwijl inwendig alle natiën ziedende zijn van revolutie.

Aan wie de schuld? Natuurlijk, voor wie het geloof aan Gods Woord en aan Gods Bestuur heeft vaarwel gezegd, aan Napoleon en aan den koning van Pruisen, aan Benedetti en von Bismarck.

Alsof die allen anders dan instrumenten waren in de hand van den heiligen en regtvaardigen Regter, Zijne wraakfiolen, thans den geesel des oorlogs, straks welligt door erger oordeelen gevolgd, over het aardrijk uitgietende!

Ik werp mij niet op als beoordeelaar van de gezindheid des Pruisischen konings en des Pruisischen volks.

Voor elk is het duidelijk, dat wat als oorzaak des oorlogs wordt aangegeven, niet anders was dan de aanleiding tot de reeds zoo lang voorziene ontploffing. Maar is het waar, wat door bijna allen wordt erkend, dat de aanleiding van Fransche zijde gegeven is, en Pruisen tot den krijg genoodzaakt is geworden, dan vraag ik, wat laakbaars er in het gedrag des Pruisischen konings zij om zijne hulp van God te wachten en dit openlijk uit te spreken, ook in telegrammen, alsof die tot overbrenging dienen mogten van alle woorden behalve van godsdienstige, en van alle namen, die van God alleen uitgezonderd!

Vinden die dagbladschrijvers het vertrouwen der Franschen op »onze wapenen" en op „onze mlitraileuses" misschien schooner?

En als, wat God verhoede! onze grenzen bedreigd werden, en wij ons, zwak gelijk we zijn (zwak in aantal, maar vooral zwak door verzaking van den levenden God) tot een verdedigings oorlog genoodzaakt zagen, zouden dan de geloovigen onder ons en de geloovigen in ons leger hunne toevlugt tot God niet mogen nemen en hunne kracht zoeken in de ervaring van Zijne genade? Zou het dan ook in ons land ongeoorloofd zijn God te bidden om hulpe en zege, terwijl onze soldaten uitgaan tot bloedvergieten?

Doch wat zet ik mij tot wederlegging van hen, die sinds jaren systematisch bezig zijn ons arm volk te berooven van het eenige wat hun waren moed en ware kracht geven kan?

Ik verwonder mij over hen niet.

Maar waar ik mij over verwonder en bedroef, meer dan ik het kan uitspreken, het is over de zoogenaamd »goedgezinden en geloovigen" in den lande, over de »getrouwe" predikanten in ons vaderland, die zelfs in dagen als deze, waarin alles roept tot verootmoediging, gebed, waakzaamheid, de gemeenten niet oproepen tot het gezamenlijk gebed, tot bedestonden in 's Heeren Huis.

Ik moet bekennen, dat ik dit niet begrijp.

En zoo er iets is wat mij vrees inboezemt, het is het gezigt van zoovele regtzinnige gemeenten met regtzinnige predikanten, die terwijl Gods gerichten op de aarde zijn en terwijl in de Kerk de afval tot het uiterste toe zich uitbreidt, nog niet den drang gevoelen om zich tot gezamenlijk gebed en gezamenlijke verootmoediging en gezamenlijke vertroosting in het gebed te vereenigen.

Veenendaal 12 Aug. 1870. P. HUET.

Een warm pleitbezorger voor een verloren zaak.

II.

Thans wacht ons de taak het stuk van Mr. Star Numan op zichzelf te beschouwen, afgescheiden van zijn plaatsing in de Protestantsche Bijdragen. [1])

Men zal zich herinneren: de redeneering van Mr. Star Numan's artikel kwam hierop in hoofdzaak neer:

»Koning Willem I droeg de souvereiniteit dezer landen, gelijk die weleer door de Staten dezer landen was bezeten.

»Die Staten hadden het recht van regeling der kerkelijke zaken.

»Dús ook Willem I.

Hiertegenover waagden we onzerzijds deze drie stellingen te plaatsen:

1°. Het is onjuist, zoo men zonder nadere bepaling, de souvereiniteit der oude Staten met die van Willem I gelijk stelt.

2°. De oude Staten hebben, krachtens hun souvereiniteit, nooit het recht tot regeling der kerkelijke zaken gehad. En

3°. Wat geldt in het wereldlijk recht, kan niet zonder nadere toetsing op het kerkrecht worden overgebracht.

We willen die stellingen thans toelichten.

Vooreerst dan: de Souvereiniteit van Willem I en zijn erfelijke opvolgers kan niet zonder nadere bepaling met die der oude Staten worden gelijk gesteld.

Reeds uit die stelling zelve blijkt, dat het geloof aan de souvereiniteit onzer vorsten, door Mr. Star Numan zoo warm verdedigd, allerminst door ons blad zal bestreden worden.

Voor ons is het geloof aan een souvereiniteit, die boven het volk staat, volstrekt één met het geloof aan God.

Bestaat het recht niet om den Staat, maar de Staat om het recht. Wordt elk rechtsbewustzijn ontzenuwd, zoo men het uit geen hooger oorsprong dan het Staatsidé afleidt, en het geen verhevener doel, dan bevordering van het Staatswelzijn toekent, — dan moet er een macht zijn buiten en boven den Staat, die het recht om zich zelf wil en den Staat als middel ter handhaving van dat recht gebruikt.

Die macht kan niet in de menschheid liggen, maar alleen rusten in God.

Men moet dus op staatkundig gebied óf den Staat aanbidden, óf God. Een derde mogelijkheid is er niet.

Doet men het eerste, dan heeft alles, en dus ook het recht, in het welzijn van dien Staat zijn laatste doel. Is er daarentegen een God, dan is én de Staat én het recht aan die hoogere redelijke keur onderworpen, van wat Zijn eer bevorderen kan, en is eerst in de heerlijkheid des Heeren het doel van den Staat bereikt.

Is nu souvereiniteit de macht om het recht in den Staat recht te doen zijn, dan spreekt het van zelf, dat die macht óf aan den Staat óf aan God moet ontleend zijn, naar gelang men den godsdienst aan het Staatsbelang ongeschikt acht, of ook in den Staat een instrument des Heeren ter bevordering van de eer zijns naam's erkent.

In het eerste geval: Volkssouvereiniteit, in het laatste: Souvereiniteit bij de gratie Gods.

Bij de gratie Gods, zelfs al is die Souvereiniteit, als in 1813, den vorst door het volk opgedragen.

Die opdracht toch geschiedde, niet wijl het volk meende die Souvereiniteit te kunnen scheppen, maar omdat op dat oogenblik een drager der van God alleen uitgaande Souvereiniteit ontbrak.

Het volk maakte de Souvereiniteit niet, maar legde de Souvereiniteit, die er was, op den geliefden Oranjevorst.

Het gaf dus die Souvereiniteit niet, als lastgever, behoudens het recht, om straks die Souvereiniteit te beperken of te ontnemen. Door de opdracht der Souvereiniteit aan Oranje, gaf ons volk de beschikking over die Souvereiniteit uit handen. Het stelde Oranje niet aan tot eersten Staatsambtenaar, maar boog zich, in zijn hulde aan Oranje, voor de goddelijke ordening van het rechtsgezag, dat van nu af in de kroon belichaamd optrad.

Ook over de vraag: of de vervanging van »Souvereiniteit" door »Kroon" in onze grondwet, de in 1813 aan Oranje opgedragen Souvereiniteit weer aan ons vorstenhuis ontnam, kan dus tusschen Mr. Star Numan en ons geen geschil bestaan. Met hem aanvaarden we in dezen volkomen de gevolgtrekkingen, die door Mr. Groen van Prinsterer met zóó onberispelijke juistheid, uit het geloofsbeginsel zijn afgeleid.

Maar hoe kan men dan zeggen, dat de Souvereiniteit der oude Staten op Willem I is overgegaan?

Souvereiniteit is toch geen Staatsalvermogen, dat om zichzelf bestaat en elke grens ontwijkend zich aan het welverworven recht niet stoort. Integendeel. Juist ter bescherming van het recht, juist ter verdediging van de vrijheid, is de Souvereiniteit van God gegeven.

Welk gezag de Souvereiniteit met zich brengt, hangt dus af van de engere of wijdere grens, die de bestaande rechten haar voorschrijven.

Met wijziging dier grens, door verandering dier rechten, moet dus ook die Souvereiniteit een gedaantewisseling ondergaan. Waaruit volgt, dat men uit de Souvereiniteit der Staten nooit tot de Souvereiniteit van het Koninklijk Oranjehuis besluiten mag, zonder te letten op de historische ontwikkeling.

Deze opmerking nu, doet in het onderhavig geval alles af, want het behoeft nauwlijks herinnering, hoe de verhouding van Staat en kerk eene geheel andere was geworden juist in het tijdperk, dat tusschen den ondergang der Staten en de weeropkomst van Oranje verliep.

Het recht der Staatskerk viel weg. Andere gezindheden ontvingen schier gelijk recht met de weleer zoo begunstigde kerk, en de slotsom was, dat elke voorkeur van den Staat voor de Hervormde Kerk, door onontwijkbare noodzakelijkheid, allengs in volkomen onverschilligheid jegens de verschillende gezindheden moest te loor gaan.

Dat we die toekomst van harte toejuichten, doet hier niets ter zake. Daarmeê valt het feit niet weg, dat het souvereine recht, dat de Hervormde Kerk in eigen kring toekomt, voortaan alleen in haar zelve kon rusten. De Staten hadden er een deel van gedragen, zoolang zij zich met der woon in de Gereformeerde Kerk gevestigd hadden. Nu de Staat zich buiten haar stelde, moest dat deel van het gezag voor den Staat als verbeurd beschouwd worden. De souvereiniteit geldt niet en kan niet worden uitgeoefend, dan in den kring, waarin men leeft.

Het recht, dat de Staten over de Kerk uitoefenden, vloeide niet voort uit hun souvereiniteitsrecht, maar was een attribuut, dat hun als Gereformeerde Staten gegeven werd. Met het verlies van dat karakter, moest dus ook dat attribuut te loor gaan. Het bijkomstig gezag der souvereiniteit verviel, nu de Staat zich terugtrok uit den kring, waarin de middelijke oorsprong van dat bijkomstig gezag moet gezocht worden.

Al is het dus op zich zelf volkomen juist, dat een koninklijk besluit krachtens het onbeschreven recht der souvereiniteit kan genomen worden, zonder in een beschreven artikel der Grondwet steun te vinden, van de regeling der kerkelijke zaken geldt dit niet.

Op dit gebied was een geheel nieuwe toestand in het leven getreden, die afbakening van grenzen onmisbaar maakte. Was die in den aanvang nog weinig scherp, bleef er nog een zeer uitgebreid terrein voor nadere beslissing over, alleen in zooverre die beslissing reeds gegeven was, mocht dan ook het souvereiniteitsrecht worden uitgeoefend. Hier lag niets achter de grondwet, en mocht men dus niet achter de grondwet teruggaan.

De souvereiniteit, juist ter bescherming van rechten en vrijheden gegeven, zou door het volgen van een andere gedragslijn, in haar tegendeel worden omgekeerd en zich aan rechtsverkorting schuldig maken. Kortom men zou ook hier doen, wat de absolutisten voortdurend deden: de souvereiniteit bij de gratie Gods in naam behouden, maar in werkelijkheid het staatsalvermogen prediken. Met het geloofsbeginsel tot leus zou men ons ongemerkt door het hart der revolutie juist naar staatsaanbidding, d. i. naar het loochenen van den levenden God, henenleiden.

Zien we dus wel, dan is dit geheele betoog van den heer Star Numan als mislukt te beschouwen. Zijn denkbeeld over souvereiniteit deelen we volkomen, maar brengt ons in het hangend geschil geen stap verder. De verhouding van Staat en Kerk was een zoo volstrekt andere geworden, dat uit den toestand van vóór 1795 voor dien van na 1813 niet het geringste is af te leiden. En wilde men, met veronachtzaming van de historische ontwikkeling, uit een afgetrokken denkbeeld van souvereiniteit redeneeren, men zou dan juist het tegendeel, van wat men beoogde, bereiken, en door verwarring van souvereiniteit en staatsalvermogen, juist den aard der souvereiniteit vernietigen.

En nu spraken we dusver nog min of

1) Van zeer bevriende zijde, is met opzicht tot het in het vorig artikel geschrevene een ernstige bedenking gemaakt.

Men vraagde, welk recht wij hadden, de Heeren de la Saussaije, c. s. over hun stilzwijgen hard te vallen, daar onzerzijds tegenover de Heeren Knottenbelt, Cramer en andere soortgelijke gedragslijn gevolgd was.

Hierop antwoorden we: dat blijkens onze uitdrukkelijke verklaring de „Vrijmaking der Kerk" nog verder in ons blad van haar kerkelijke en geestelijke zijde zal besproken worden, en de anticritiek op het eerste gedeelte eerst daarbij kan gegeven worden.

Dat we op de brochure van Ds. Knottenbelt over de kerkvisitatie, daarom gezwegen hebben, wijl 1o de schrijver deze kwestie buiten verband met het lijden der Kerk beschouwde, een lijden dat hem geheel koud liet en ons alles gold. Er was dus geen treffen mogelijk, 2o. wijl gebleken was, dat de gemeente den scherpen prikkel van het valsche in de Kerkvisitatie niet gevoelde, en het dus ongeraden scheen, om haar dieper te verwikkelen in een strijd, die buiten het heilige voor haar omging. 3o. Wijl een eenigzins vruchtbre strijd over de kerkvisitatie uit zuiver wetenschappelijk oogpunt zich in geen brochure laat afdoen, maar jaren lange voorbereidende studie zou vereischen, om de gegevens te verzamelen, die hier alleen beslissen kunnen, — en voor zoo omslachtige studie de tijd ten eenen male ontbrak.

Voorhands blijven we dus meenen, dat de vergelijking van beide gevallen niet opgaat, en dat de strijd door de Heeren de la Saussaye c. s. op zoo forsche wijze aangebonden, in een vraagstuk dat geheel ons volk en onze Kerk bewogen houdt, aangebonden tegen een man als Groen van Prinsterer, te ernstig is, om geen verontwaardiging te wekken, zoo men na de eerste schermutseling reeds de wapenen op ziet steken.

meer in de onderstelling, dat werkelijk de oude staten een recht tot regeling van kerkelijke zaken, in den zin van de organisatie van 1816, bezeten hadden. Doch nu beweren we ten

2°. dat de vroegere staten nimmer het recht tot organiseering der Hervormde Kerk hebben gehad.

Deze tegenwerping doet alles af.

Immers, toegegeven zelfs, dat men onze eerste tegenwerping omver kon stooten, dan nog heeft de heer Star Numan niets gewonnen. Laat het hem gelukken, wat we onmogelijk achten, overtuigend te bewijzen, dat de souvereiniteit der vroegere staten, onveranderd, op Willem I is overgedragen, wat helpt 't hem, zoo ons blijkt, dat ook de vroegere staten het recht der organisatie over onze kerk misten. Immers den jurist behoeft men de rechtsregel niet te herinneren: dat niemand meer gezag op een ander kan overdragen, dan hij zelf bezit.

En nu, we zouden haast verleid worden tot de vraag, of dit historisch feit nog gestaafd behoeft te worden?

De heer Star Numan doet ons de eer aan, van ons eenig recht te geven, om over de geschiedenis onzer Kerk meê te spreken.

Maar dan vragen we ook, of er één feit door geheel de geschiedenis onzer Kerk meer in het oog springt, dan juist de felle strijd die tusschen de Staten en de Kerkelijken over dat recht van organisatie gevoerd is.

Twee richtingen stonden van oudsher én op Staatkundig én op Kerkelijk gebied tegenover elkander.

Eenerzijds de gereformeerden, meest door de Generale Staten en Oranje gerugsteund, die de vrijheid der Kerk eischten en erkenden om haar eigen zaken te regelen.

En andererzijds de remonstranten, geholpen door de Staten der Provinciën, die de vrijheid der Kerk aan banden wilden leggen, en het recht tot organisatie der Kerk opeischten voor den Staat.

Die twee beginselen stonden scherp en onverzoenlijk tegenover elkander. Het treffen van een vergelijk was ondoenlijk.

Die strijd dagteekent reeds van 1576. De Staten wilden den Prins toen het recht tot organisatie der Kerk opdragen. Maar Oranje weigerde, en eischte dat men de door de Kerk zelve gemaakte oganisatie bekrachtigen zou, slechts met de noodige reserven voor de integriteit van het Staatsgezag.

De Staten zetten hun plan door en benoemden een Commissie, die een Staatsregeling ontwerpen zou. Dit geschiedde, maar ingevoerd werd ze niet.

Eerst Leicester gaf de Kerk, wat haar toekwam, en liet door de Synode van 1586 een Kerkelijke organisatie ontwerpen, die, uit den boezem der kerk voortgekomen, door den Staat slechts bekrachtigd werd.

Daarna hernieuwde zich de strijd, die vooral van 1609—1618 met de grootste verbittering gevoerd is. Vooral Uytenbogaert's brochure »over het ambt der hooge overheid in Kerkelijke zaken" lokte den heftigsten tegenstand uit. Elardus van Mehem, Reginaldus Donteclock, Ruardus Acronius, Johannes Lydius en anderen kwamen met warmte voor de vrijheid der Hervormde kerk op. In de kerkorde van 1612 vierde de remonstransch-staatsche partij nog een kortstondige zegepraal, Maar toch, doorzetten kon ze haar onhoudbaar beweren niet, en toen eindelijk de Synode van Dordrecht in 1618 aan het verdrukte volk lucht gaf, werd ook deze strijd ten gunste der kerk beslecht. De zoo geliefde kerkorde uit Leicester's dagen werd tot grondslag der definitieve regeling genomen, en in de 23 zitting der Synode de welbekende kerkorde vastgesteld, die die souvereiniteit der kerk in eigen boezem volkomen handhaafde.

Ja, zoo weinig is het waar, dat de Staten recht zouden gehad hebben, om een nieuwe organisatie te maken, dat de Synode van Holland nadrukkelijk protesteerde en weigerde zich te onderwerpen, toen de Staten van Holland op den titel der kerkorde schrijven wilden: »door de Staten gemaeckt." Juist in dit »gemaeckt", schuilt de hoofdkwestie, en juist op dat punt waren de Staten voor altijd geslagen.

Nu staat het natuurlijk ieder vrij, in onze dagen te meenen, dat de Remonstranten en de Staten der Provinciën een juister begrip hadden van de Souvereiniteit, dan de Gereformeerden en de Prinsen van Oranje. Maar aan niemand is het geoorloofd, deze meening, op grond der historie, als onbetwistbare waarheid voor te dragen. Wat men niet doen mag, is, het feit miskennen, dat in 1619 deze strijd definitief in tegenovergestelden zin is opgelost. De Souvereiniteit der Staten, als historisch verschijnsel, mag door niemand naar zijn eigen inzichten geidealiseerd worden, maar moet uit de geschiedenis genomen, gelijk ze is. En dan is het voor geen tegenspraak vatbaar, dat de Souvereiniteit der vroegere Staten hun in het minst geen recht tot kerkorganisatie gaf.

Nog ééne opmerking mogen we hierbij niet terughouden. Oranje is ook hier in het spel, en we danken den heer Star Numan, dat hij onze liefde voor Oranje niet in twijfel heeft getrokken. Wat we tegen Willem I schreven, kwam juist uit onze trouwe gehechtheid aan het historisch Oranjehuis voort.

Oranje's naam was ook voor onze Hervormde kerk steeds het zinbeeld der vrijheid. Oranje heeft de rechten en vrijheden der Gereformeerden in den lande steeds met warmte verdedigd en tegenover de Staten der Provinciën gehandhaafd.

Wie Oranje liefde toedraagt, mint dat vorstenhuis juist om dat republikeinsch karakter. Niet om de personen, maar om de grootsche gedachte van recht en vrijheid, dat in die personen voor ons treedt. Daarentegen. Verzaakt een telg uit Oranje die heilige roeping van zijn geslacht. Komt een vorst uit dit huis in verzet tegen de heilige traditie, waarin Oranje's roem en kracht ligt. Doet een geborene uit dat huis, wat een Prins van Oranje niet doen kan. Dan rust op allen die Oranje liefhebben de dure plicht, om met heilige smart, voor Oranje tegen Oranje te strijden, en wordt juist door vleiende vergoelijking de kracht van Oranje ondermijnd.

Wat zien we nu hier?

In den ouden strijd tusschen Caesaropapie en vrijheid der kerk, stond Oranje steeds, trouw aan zijn beginsel, onder de mannen der vrijheid vooraan.

In 1816 doet een vorst uit dat huis een daad, waarin sterker dan ooit de Staten het waagden, de meest onverbloemde Caesaropapie gehuldigd, en de vrijheid der kerk vernietigd wordt.

Nu zeggen we: Dat is niet uit den Oranjegeest. Dat is Oranje verzaken. En daarom dus juist wijl we Oranje liefhebben, beroepen we ons van de daad des konings op de heilige roeping van zijn huis.

Nog een derde toelichting eischt onze derde stelling:

3°. de aard van het wereldlijk recht kan voor het kerkrecht niet beslissen.

Ook in het artikel van den heer Star Numan wordt telkens geargumenteerd, alsof men zonder meer uit het wereldlijk recht tot het kerkelijk recht kon besluiten.

Hiertegen komen we op.

De kerk heeft haar oorsprong niet uit de wereld. Ze heeft een eigen beginsel, en trekt uit dat beginsel een eigen leven. Van daar dat ook de betrekkingen van dat leven iets eigenaardigs, iets van het leven der wereld onderscheidends, hebben.

Daarom heeft de kerk, naast het wereldlijk recht, een eigen recht ontwikkeld, dat bij die ontwikkeling aan een eigen levenswet gehoorzaamt.

Het canonieke recht omvat niet 't geheele kerkrecht, maar vormt naar de uitdrukking van Richter een eigen kring, die den kring van het kerkrecht snijdt.

De bekende tegenstelling van canoniek recht en wereldlijk recht, verheft dus de waarheid, waarop ik wees, tot een feit, dat historisch vaststaat, en eeuwenlang beiderzijds erkend werd.

Dat thans velen dit uit het oog verliezen, is alleen te verklaren uit het steeds veldwinnend streven, om der kerk van Christus haar eigenaardig karakter te ontnemen, en haar, als uit de wereld afkomstig, met de instellingen der wereld naar het gemeene recht te beoordeelen.

Langen tijd kon dit zonder schade geschieden.

Maar thans, nu dat denkbeeld van gemeen recht op kerkrechterlijk terrein de uitdrukking wordt van het moderne streven, moet hiertegen ten ernstigste worden geprotesteerd.

Thans moet 't uitgesproken en rusteloos herhaald, dat op kerkelijk gebied nooit als recht kan gelden, wat tegen de natuur en den eigen aard der kerk indruischt.

Al ware dus door de grondwet de souvereiniteit begrepen, als machthebbende over de kerk, als bevoegd om haar organisatie te regelen, dan nog zou onze gereformeerde kerk uit haar aard en wezen zich langs elken wettigen weg verzetten moeten tegen deze verkrachting van haar natuur.

En evenzoo. Al is 't waar, dat berusting in het voldongen feit, dat een zich niet verzetten, maar stilzwijgend aanvaarden, door verloop van tijd, krachtens het recht van verjaring, een rechtsbasis in het burgerlijk leven worden kan, voor de kerk van Christus geldt dit niet.

Om iets te kunnen aanvaarden, moet men de macht tot de aanvaarding hebben, en die ontbreekt hier geheel.

Geen Kerk is souverein in haar zelve. Haar souverein is de Christus.

Wat zij dus ook aanvaarde, dat tegen die souvereiniteit strijdt, kan nimmer als rechtsbasis gelden, wijl ze, juridisch gesproken, de macht tot aanvaarding niet bezat.

Van twee één dus: Of die aanvaarding, die berusting, die verjaring wordt als rechtsgrond aangenomen, òf verworpen. Zoo, het eerste, dan is door die aanvaarding de Kerk schuldig aan haar souverein geworden; is ze van Hem afgevallen en heeft ze dus haar Christelijk karakter verloren, dan is ze geen Kerk meer. Zoo het laatste daarentegen, dan blijft ze als Kerk van Christus geroepen, om haar eigen recht te handhaven tegen het onrecht, dat men haar als recht voortspiegelt.

In geen enkel opzicht heeft dus het artikel van den heer Star Numan onze overtuiging omtrent de organisatie van 1816 verzwakt. Veeleer gaf het ons aanleiding, om nogmaals de verschillende vraagstukken, die hierbij in 't spel komen, ten sterkste aan de eischen der waarheid te toetsen. Ja, we komen er rond voor uit, nu een man als Mr. Star Numan, begaafd met een scherpte van oordeel en veelzijdigheid van talent, als hem ten dienste staan, geen stevige argumenten bleek te kunnen bijbrengen, heeft juist zijn tegenspraak ons getoond, hoe volkomen verloren een zaak is, die zelfs zulk een pleitbezorger niet gelukkiger inspireeren kon.

Amsterdam, 24 Aug. 1870. K.

Kerkelijke goederen.

Nu het blijkt, dat men in vele plattelandsgemeenten er reeds toe is overgegaan, om de gemeenten tot stemming over het Reglement van het Algemeen Collegie van Toezicht op te roepen, herhalen we onze ernstige waarschuwing:

Gemeenten! laat u niet om den tuin leiden.

Stemt met een krachtig en eenparig »neen" elk reglement, dat men u van die zijde voorlegt, af.

Doet ge het niet, dan laat ge u door eigen schuld in den strik vangen.

Zelfs de liberale bladen, zie de Nieuwe Rotterdammer, erkennen thans zelven, dat men u misleid heeft.

En daarom:

Stemt onvoorwaardelijk »Neen." K.

Liefdegaven.

Onder hartelijken dank ontvangen voor de op te rigten Christelijke school te Dragten: Van de Christelijke Jongelingsvereeniging te Delft *f* 1.15½; van de vereenigde zondagscholen aldaar *f* 2.08; van den WEw. ZGl. Heer H. A. Leenmans te Anjum uit het kerkeraads fonds *f* 10; van Mej. X. Y. Z. uit Gelderland *f* 2.47; van den Heer G. P. Oberman en eenige vrienden te Wanswerd *f* 16.26.

Namens de Hulp-vereeniging,
T. KAMP, *Penningmeester.*

NEDERL. VEREEN. VOOR ISRAEL.
Afd. Amsterdam.

En Hulp-Vereeniging Hierosolyma Capta voor Suriname en het blaadje *de Ladder Jacobs*. Onder hartelijke dankbetuiging ontvangen van Mej. D. C. Jaspers te 's Hage *f* 7.

Amst. 25 Aug. 1870. Namens het Bestuur,
J. H. STOOVÉ.
Penningm. Afd. Amst.

BRAND TE BODEGRAVEN. GAL. VI: 2, 10.

Onder hartelijke dankbetuiging ontvangen voor den *niet* verzekerden Christen huisvader uit den fatsoenlijken stand, die daarbij alles verloor, zie *Heraut* 23 Junij l.l. van C. te G. *f* 2.

Amst. 25 Aug. 1870. J. H. STOOVE.

Het Bestuur van de Nederl. Evang. Prot. Vereeniging heeft in dank ontvangen twee bezendingen traktaatjes en N. Testamentjes van de *Vereeniging voor Inen Uitw. Zending te Amsterdam*, vroeger „Vereeniging tot ondersteuning der Zendingszaak met Christelijke lectuur en schoolbehoeften." Dr. CAPADOSE.

's Hage, 20 Aug. 1870. *President.*

Kerk.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN. Te *Angeren:* C. C. J. Hiebendaal, te Driel. — Te *Oude Wetering:* J. C. de Vijver, te Scheveningen. — Te *Nootdorp:* R. de Jongh van Arkel, te Helvoirt. — Te *Zuid-Beijerland:* P. N. Pikaar, te Hoog Blokland. — Te *Garijp:* J. C. K. Nonhebel, te Muiden. — Te *Woudsend:* J. de Jong, cand. — Te *Haaksbergen:* H. J. Bergsma, te Sebaldeburen. — Te *Fijnaart:* J. H. Gravenstein, te Serooskerke.

AANGENOMEN. Te *Hoornaar:* Door W. van Dis, te Heikop. — Te *Oostzaan:* Door J. C. Pool, te Ransdorp. — In het gesticht *Meerenberg:* J. Wijs, te Oude Niedorp. — Te *Paesens:* Door H. H. Okken, te Appelscha.

BEDANKT. Te *Wageningen* en te *Opheusden:* Door H. J. P. van der Linden, te Hoevelaken. — Te *Wichmond:* Door D. G. Escher, te Warnsveld. — Te *Vlissingen:* Door L. Schouten, te Harderwijk. — Te *Huizen:* Door E. A. Lazonder, te Berkel. — Te *Kage:* Door J. F. W. van Troostenburg de Bruijn, te Oudeschoot. — Te *Sluis:* Door B. J. Swaan, te Eemnes buiten.

Christelijk Gereformeerde kerk

BEROEPEN. Te *Lutten:* J. H. Vos, te Katwijk aan Zee. — Te *Bunschoten:* J. W. A. Notten, te Middelharnis. — Te *Hazerswoude:* C. J. J. Engelbregt, te Ureterp. — Te *Pella (Noord-Amerika)*: W. Koopmann, te Barendrecht.

AANGENOMEN. Te *Veldhuizen:* Door E. Kropveld, cand. — Te *Veere*: Door P. den Boer. te Camperland. — Te *Scharnegoutum:* Door J. J. Dekkers, te Naaldwijk.

SCHOTSCHE ZENDINGSKERK.

GODSDIENST-OEFENING
Zondag 28 Augustus.

Voormiddag ten 10 en 's Avonds ten 6 ure:
Voorganger: Ds. F. W. SMITS, PZN.
Pred. te Helvoetsluis.

Vrijdag 2 September 's Avonds ten 7 ure:
Vergadering met de leden van het Kindergenootschap voor Israël. Ingang Halvemaansteeg.

Onder het afdrukken van dit Blad ontvangen wij deze verpletterende telegram:

Londen, 25 Augustus.

Dr. C. SCHWARTZ is gisteren plotseling overleden.

ALEXANDER SCHWARTZ.

ADVERTENTIËN.

BETREKKING.

Eene burgerdochter 23 jaren oud P. G. wenschte in betrekking te komen, het zij ter verzorging van jonge kinderen of om de vrouw des huizes behulpzaam te zijn, in eene huishouding die in waarheid den Heere vreest. Brieven franco onder lett. N bij den uitgever dezes. (556)

In een Christelijk klein gezin wordt gevraagd, een zoogenaamd

DAG-MEISJE,

in de volle kost. Adres met *franco* brieven, lett. C. K., bij G. VAN PEURSEM, St. Jansstraat J. 246 te *Amsterdam*. (563)

Bij H. DE HOOGH & C°. Nieuwendijk te Amsterdam, ligt ter perse:

Eene TWEEDE DRUK van

CONSERVATISME EN ORTHODOXIE.

VALSCHE EN WARE BEHOUDZUCHT.

Afscheidsrede, uitgesproken in de Domkerk te Utrecht, 30 Julij 1870,
door **Dr. A. KUYPER.** Prijs **25** Cents.

„GEWORTELD EN GEGROND."

DE KERK ALS ORGANISME EN INSTITUUT.

Intreêrede, uitgesproken in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, 10 Augustus 1870.
door **Dr. A. KUYPER.** Prijs **25** Cents.

Een fatsoenlijk

BURGERMEISJE,

van de P. G., bekwaam in het **knippen** en het **naaijen** en alles wat tot het **wollenvak** behoort, wenschte drie dagen van de week in een deftig gezin werkzaam te zijn. Brieven *franco* onder letter H. B. bij de Uitgevers dezes. (561)

Nederlandsche Vereeniging van Vrienden der Waarheid tot handhaving van de leer en de regten der Gereformeerde Kerk.

(Afdeeling AMSTERDAM).

Allen, die belang stellen in het heil van Vaderland en Kerk, worden vriendelijk uitgenoodigd tot bijwoning van den

OPENBAREN BIDSTOND,

die, zoo de Heer wil, zal gehouden worden **Woensdag, 31 Augustus,** des avonds ten **8 ure,** in het gebouw in de Elandstraat.

Voorganger:
de W.Ew. Z.Gel. Heer J. T. F. U. LAUTS,
Predikant te Leerbroek. (560)

IEMAND,

sedert eenige jaren aan het hoofd eener **Christelijke School** werkzaam, zag zich gaarne verplaatst. Men adresseere zich met *franco* brieven, onder letter V., aan den Boekhandelaar H. BOKMA, te *Leeuwarden*. (555)

EEN TUINMAN,

die met zijne vrouw God vreest en dient, en de meest voldoende getuigschriften van bekwaamheid en gedrag kan overleggen, is tegen 1 Nov. e. k. zonder betrekking. Gaarne zagen wij hem geplaatst. Goede inlichtingen kunnen op *franco* aanvrage gegeven worden door Ds. H. W. WITTEVEEN en den Heer B. WEENINK, te Ermelo. (557)

KEUKENMEID.

In een Christelijk gezin wordt eene bekwame **KEUKENMEID** gevraagd, liefst boven 30 jaar oud. *Franco* brieven, Postkantoor Zeist, letter K. (553)

Iemand van de P. G., oud 30 jaren en sedert jaren belast met de verzorging van een huisgezin, wenscht geplaatst te worden als

HUISHOUDSTER

of tot adsistentie in een druk gezin. Zij is van de beste getuigschriften voorzien. Brieven *franco*, onder letter L. bij den Boekhandelaar J. P. VAN DIJK, te *Zwolle*. (562)

Uitgave van HÖVEKER & ZOON, te *Amsterdam:*

BIJ OORLOGSGEVAAR.

TOESPRAAK VAN

E. J. VAN WISSELINGH JPz.

Uitgegeven ten voordeele der onverzorgd achtergebleven betrekkingen van hen, die uit *Haarlemmermeer* opgeroepen zijn om 's lands onzijdigheid te helpen beschermen.

Prijs *f* 0,25. (565)

Bij HÖVEKER & ZOON, te *Amsterdam*, is verschenen:

Is Nederland veilig?

DOOR

Mr. GROEN VAN PRINSTERER.

N°. 41 der Nederlandsche Gedachten.

Ook afzonderlijk verkrijgbaar à *f* 0,10. (564)

Tot eene juiste en naauwkeurige beoordeeling der tegenwoordige toestanden wordt de aandacht gevestigd op het in 1867 uitgegeven werkje, getiteld:

BESCHOUWINGEN

OVER DEN

Pruissischen Oorlog van 1866,

zijne aanleiding, zijne beteekenis en zijne gevolgen,

door **Dr. F. FABRI,**
Zendingsinspector te Barmen.

Van dit belangrijk geschrift zijn nog een klein getal exemplaren à 60 Cts. te bekomen, bij de Uitgevers H. DE HOOGH & Co.

Verschenen bij D. B. CENTEN, te *Amsterdam:*

HET ROODE ZWAARD,

Het roode Kruis.

Een zang des tijds.

DOOR

J. J. L. TEN KATE.

Prijs 30 Cents. (559)

Bij den Boekhandelaar M. J. VISSER, te *'s Gravenhage*, ziet heden het licht:

ADVIES

in zake de Doopsformule

van J. J. VAN OOSTERZEE,

Praeadviserend lid der Synode.

Prijs *f* 0,25.

DE OORLOGSBODE.

Tijdpreek in Augustus 1870,

van J. J. VAN OOSTERZEE.

Derde Duizend.

Prijs *f* 0,30. (558)

Bij J. BIJLEVELD te *Utrecht*, ziet Zaturdag 27 Augustus het licht:

HET ONWEDER AAN DEN POLITIEKEN HEMEL.

GODSDIENSTIGE TOESPRAAK
door **NICOLAAS BEETS.**
Prijs 20 Cents. (566).

Bij den Boekhandelaar P. BEIJER, te *Groningen*, is uitgekomen en alom verkrijgbaar:

De Fransch-Pruissische Oorlog in 1870,

in afleveringen. Elke aflevering van 24 bladzijden 10 Cent. (537)

Bij H. DE HOOGH & C°., is van pers gekomen.

HEILO.

Herinnering aan het Zevende Evangelisch Nationaal Zendingsfeest.

Gehouden 22 Juni 1870.

Bevattende het voornaamste uit de Toespraken van de meeste Sprekers.

Een hartelijk Woord aan de Nederlansche Krijgslieden.

8e en 9e Duizend.

Prijs 1½ cent; 100 Exemplaren *f* 1,—.

Ter verspreiding op de Kermissen.

DE ONDOODBARE MAN.

Geen fabel.

Zesde Duizendtal.

Prijs 1½ Ct.; 25 Ex. *f* 0,30; 100 Ex. *f* 1.

De Verleider en de Behouder.

DOOR E. GERDES.

Prijs 2 Ct.; 100 Ex. *f* 1.50; 1000 Ex. *f* 12.—.

SPIEGEL DES GEHEIMS,

OF

GROOT KERMISVERMAAK.

Prijs 2 Ct.; 100 Ex. *f* 1,50.

Mijn letters zijn prentjes.

Drie Platen met Handleiding. Prijs *f* 1.

EERSTE TOT VIERDE TAALBOEKJE.

Door G. GRüNEVELD.

Prijs 17½ Ct. per Stukje.

De meest gunstige beoordeelingen zijn van deze taalboekjes verschenen.

Dezer dagen verschijnt:

Leerboek der Fransche taal.

Door G. GRüNEVELD.

Eerste Deeltje. Prijs 30 Cents.

Stille werkzaamheden,

OF

Taalkundige Oefeningen.

Door H. W. WULLINGS.

Schrijver van »Neêrlandsch Indië.

Prijs 15 Cents. (540)

Uitgaven van C. MORKS J.Zn. te *Dordrecht.*

Bij alle Boekhandelaren te bestellen of te bekomen:

ALGEMEEN REGLEMENT

op het

Beheer der Kerkelijke Goederen en Fondsen der Hervormde Gemeenten in Nederland, en het toezigt daarop.

(545) Prijs 10 Cents.

's Gravenhage, De Uitgever,
J. M. VAN 'T HAAFF.

Nederlandsche Stoomdrukkerij, Nieuwendijk L 76, Amsterdam.